

Asutawa Kogu

4. istungjärk. **Protokoll nr. 136 (17)**

1920. a.

Asutawa Kogu koosolek 3. juunil 1920. a. kell 5 p. l. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 97 Asutawa Kogu liiget.

P ä e w a k o r d:

1. Eesti teaduste asutuse seadlus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

2. Eesti wabariigi põhiseadus — II lugemisel.

3. Perekonnaseisu seadus — II lugemisel.

4. Seadus kirjanikkude, kunstnikkude ja teadlaste toetamise kohta — hariduskomisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab esimees **A. Rei**, pärast abiesimees **J. Westholm**.

Sekretääri kohal abisekretäär **H. Raudsepp**.

Koosolek algab kell 5.25 min.

I. Eesti teaduste asutuse seadlus — redaktsioon. Juhataja **A. Rei**: Awan Asutawa Kogu koosoleku. Päewakorra muutmise kohta ettepanekuid ei ole tehtud.

Redaktsiooni komisjoni aruandja **W. Ernits** (loeb):

Asutawa Kogu poolt 27. mail 1920. a. wastuwõetud

Eesti teaduste asutuse seadlus.

I. Teaduste asutuse otstarb.

§ 1. Teaduste asutuse otstarb on teadust ja teaduslikke püüdeid Eestis edendada.

II. Teaduste asutuse ülesanded.

§ 2. Teaduste asutuse ülesanded on teaduslikkude ettewõtete ja uurimiste toimetamine, algatamine, korraldamine, juhtimine, koondamine ja toetamine, eriti Eestisse puutuwal aladel.

III. Teaduste asutuse tege-
wuswahendid.

§ 3. Teaduste asutuse tege-
wuswahendid on:

a) Teaduslikud uurimistööd ja ette-
wõtted.

b) Teaduslikkude asutuste korralda-
mine, ülewaltpidamine ja toetamine.

c) Teaduslikkude uurimisainete kogu-
mine, korraldamine ja kogutud ainete
teaduslik uurimine.

d) Õpi- ja uurimisreiside korralda-
mine ja toetamine.

e) Teadusliku töö ainealine wõimalda-
mine.

f) Wõistlusülesanded teaduse alal.

M ä r k u s. Teaduste asutus awaldab iga aasta wõistlusteemide töökawa kogu maailma teaduslikuile asutusile ühes sellekohaste auhinnamäärustega.

g) Teadusliku sihiga kongressid, koos-
olekud, nõupidamised, awalikud seletu-
sed, juhatused, üleskutsed, ettepanekud
teadusliku uurimise alal.

h) Teaduslik kirjastus.

i) Eesti teadusliku ja rahwalikteadus-
liku kirjanduse hindamine.

j) Lähikäimine teiste teaduslikkude
asutustega Eestis ja wälismail.

IV. Teaduste asutuse
asukoht.

§ 4. Teaduste asutuse juhatuse asu-
kohaks on Tartu.

V. Teaduste asutuse õigused.
§ 5. Teaduste asutus on juriidiline
isik.

§ 6. Teaduste asutusel on õigus:

a) wõtta ette Eesti wabariigis tea-
duslikke uurimistöid ja saada kõigilt asu-
tusilt teaduslikuil otstarbeil tarwilikke
teateid, materjaale ja toetust.

M ä r k u s. Protestide, teadete ja
toetuse andmisest keeldumise korral
otsustab küsimused Wabariigi Walitsus.

b) Olla lähikäimises teaduslikkude
asutuste ja organisatsioonidega Eestis ja
saada neilt aruandeid ja teateid nende
tegewuse kohta.

c) Saada igast Eestis ilmuwast trüki-
teosest 2 sundeksemplaari oma raama-
tukogu jaoks.

d) Saada väljamaalt ilma tollimak-
suta ja kontrollita raamatuid, õppeabi-
nõusid, teaduslikke tarbeaineid ja asju.

VI. Teaduste asutuse suhe Wabariigi Walitsusega ja haridusministeeriumiga.

§ 7. Teaduste asutus annab iga aasta
omast tegewusest aru haridusministeer-
iumile.

§ 8. Teaduste asutus täidab teadus-
likke ülesandeid, mis Wabariigi Walit-
sus wõi haridusministeerium talle teeb.

§ 9. Teaduste asutuse kulud kannab
Eesti Wabariigi Walitsus haridusminis-
teeriumi kaudu.

Märkus 1. Teaduste asutusel wõib
sissetulekuid olla ka muist allikaist.

Märkus 2. Teaduste asutuse tege-
wuse majandusliku külje juhtimine kuu-
lub juhatusse wõimkonda.

VII. Teaduste asutuse kokku- seade.

§ 10. Teaduste asutuse liikmeiks
wõiwad olla:

a) Eesti kõrgeimate koolide teadusli-
kud õppejõud.

Märkus. Keda „teaduslikkude õppe-
jõudude“ all mõista, määrab Eesti tea-
duste asutus.

b) Teadusmehed väljaspool Eesti kõr-
gemaid õpiasutusi, keda teaduste asutus
kutsub omiks kaasliikmeiks.

c) Teaduslikud asutused, organisat-
sioonid ja seltsid asemikkude kaudu, igast
ühest üks.

Märkus. Missugused asutused, or-
ganisatsioonid ja seltsid tulewad teadus-
likuiks lugeda, seda otsustab teaduste
asutus.

d) Kirjawahetajaiks liikmeiks kutsub
teaduste asutus välispoolseid teadus-
mehi, kes Eesti teaduse edendamiseks
wõiwad kasulikud olla.

e) Auliikmeiks tunnistab teaduste asu-
tus omi kui ka välispoolseid teadusmehi,
kel Eesti teaduse arendamise seisuko-
halt iseäranis tähelepanewad teened.

§ 11. Teaduste asutuse esialgse
kokkuseade määravad omale asemik-
kude kaudu Tartu ülikool ja Eesti tea-
duslikud organisatsioonid haridusminis-
teeriumi kokkukutsel.

§ 12. Uute liigete kutsumine sünnib
teaduste asutuse üldkoosoleku poolt, osa-

kondade wõi üksikute liikmete ettepane-
kul juhatusse kaudu.

§ 13. Teaduste asutuse liikmed wa-
litakse eluksajaks teaduste asutuse üld-
koosoleku poolt. Nende liikmekohustest
(=ja) õigustest wabastamine wõib sün-
dida ainult üldkoosoleku sellekohase ot-
suse põhjal.

VIII. Teaduste asutuse eritea- duslikud osakonnad.

§ 14. Teaduste asutus jaguneb eri-
teaduslikuiks osakonniks tarwet mööda.

Märkus. Eriteaduslikud osakonnad
wõiwad endi ümber koondada kaastöö-
listeks isikuid ja organisatsioone, kes ei
kuulu teaduste asutuse liigete hulka.

§ 15. Teaduste asutuse üldkoosolek
kinnitab osakonnad, nende kodukorrad,
aruanded, töökawad ja eelarwed.

§ 16. Eriteaduslikud osakonnad saa-
dawad igaüks oma asemiku Eesti tea-
duste asutuse juhatusse, kui neisse puu-
tuwad küsimused tulewad arutusele.

§ 17. Osakondade sisemistest küsi-
mustest kaugemale ulatawad ettepane-
kud tulewad üldkoosolekul käsitusele.

IX. Teaduste asutuse juhatus.

§ 18. Teaduste asutuse juhtiwaks ja
täidesaatwaks orgaaniks on 6-liikmeline
juhatus, mis seisab koos esimehest, sek-
retäärist, nende abidest ja 2 liikmest,
keda üldkoosolek ametisse walib, esi-
mehe ja sekretääri ühes nende abidega
igaühe eraldi.

§ 19. Juhatus walitakse 3 aastaks,
kusjuures iga aasta lahkub 2 juhatusse
liikmeist, esimesel kahel aastal loosi,
järgnewail aastail ametiwanuse järele.

Märkus. Väljalangenud liikmeid
wõib juhatusse tagasi walida.

§ 20. Juhatus on otsuswõimne, kui
wähemalt 3 liiget koos on, nende hulgas
juhataja ja sekretäär ehk nende abid.

X. Teaduste asutuse koos- olekud.

§ 21. Teaduste asutuse täiswõimseks
orgaaniks on üldkoosolek.

§ 22. Üldkoosoleku wõimkonda kuu-
luwad:

a) Üldjuhtnõõride ülesseadmine tea-
duste asutuse tegewuse kohta.

b) Aruannete ja eelarwete kinnita-
mine.

c) Uute liigete walimine ja nimekirjast mahakustutamine.

d) Juhatuse, rewisjonitoimkonna ja muude eritoimkondade walimine.

e) Muud teaduste asutuse tegewusse puutuwad küsimused, kui nad juhatuse ehk osakondade poolt otsustatud.

§ 23. Üldkoosoleku kutsub juhatus kokku vähemalt 1 kord aastas.

§ 24. Frakorraaliselt võib üldkoosoleku kokku kutsuda juhatus omal algatusel ehk vähemalt 10 liikme ehk rewisjontoimkonna nõudmisel, vähemalt kuu aja kestes.

§ 25. Üldkoosolek on otsuswõimne, kui on koos vähemalt $\frac{1}{2}$ Tartus wiibiwaist liikmeid.

§ 26. Üldkoosolekuil tehakse otsused lihthälteenamusega. Ettepanekute tegemine teaduste asutuse põhikirja muutmiseks, liigete nimekirjast mahakustutamine ja liikumata waranduse üle otsustamine sünnib $\frac{2}{3}$ koosolewate liigete häälteenamusega.

§ 27. Teaduste asutuse awalikuist ja teaduslikuist koosolekuist osawõtmine on kõigile waba.

XI. Rewideerimine.

§ 28. Teaduste asutuse tegewust rewideerib rewisjontoimkond, mille walib üldkoosolek üheks aastaks tema poolt määratud liigete arwul.

Juhataja **A. Rei**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on etteloetud redaktsioon wastu wõetud.

2. Eesti wabariigi põhiseaduse komisjoni aruandja A. Anderkopp (loeb): Eesti wabariigi põhiseadus.

Juhataja **A. Rei**: (Hääletatakse.) Pealkiri on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **A. Anderkopp** (loeb): Eesti rahwas, kõikumata usus ja wankumata tahtmises luua riiki, mis on rajatud õiglusel ja seadusel ja wabadusel, kaitseks sisemisele ja wälisele rahule ning pandiks praegustele ja tulewatele põlwele nende ühiskondlikus edus ja üleüldises kasus, wõttis wastu ja

määras Asutawa Kogu kaudu järgmise põhiseaduse:

J. Jans (sd.): Ma leian, et komisjoni poolt tehtud sissejuhatus iseäralikult õnnestanud ei ole. Sissejuhatusel ei ole küll suurt tähtsust, kuid siiski arwan mina, et mõned sissejuhatuses read ülearused on, sellepärast panen oma poolt järgmise redaktsiooni ette: „Eesti rahwas, teostades oma raskest wõitluses omandatud õigust luua iseseiswat riiki, wõttis Asutawa Kogu kaudu wastu järgmise põhiseaduse.“

See on lihtsalt ja ühes sellega ütleb kõik ära, mis siin komisjoni poolt ette pandud redaktsioonis üles on loetud. Kui keegi rahwas oma iseseiswuse eest on wõidelnud ja selles wõitluses peale jääb, muidu ei wõi ju oletada, et temal õigus riiki on luua.

Juhataja **A. Rei**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **A. Anderkopp**: On ometi wahe olemas selle wahel, kui arwatakse, et härra Jans'i poolt ette pandud redaktsioon ja komisjoni redaktsioon ühesugused on. Sissejuhatuses peab selgusele tulema, mis seaduseelnõuga öelda tahetakse, kuna aga rhs. Jans'i poolt ette pandud redaktsioon seletab kuidas meie põhiseadus tekkinud on. Meie põhiseaduse sissejuhatus näitab ära üldised jooned, mida põhiseadus tahab kätte saada, sellepärast neid kahte ettepanekut kõrwuti wõrrelda ei saa. Asutawa Kogu otsustada jääb, missugust põhimõtet sissejuhatuses ära tahetakse tähendada. Minu arusaamise järele on otstarbekohasem komisjoni redaktsioon, ära tähendada põhiseaduse tekkinemine, on ajaloo ülesanne. Rhs Jans'i parandust wõiks tarwitada wahelausena, kui tahetakse ära näidata neid ülesandeid, mida täita tuleb ja neid põhimõtteid, mille peale meie põhiseadus rajatud on, mida põhiseadusel tulewate põlwele wastu täita oleks, siis oleks wastuwõetaw see sissejuhatus, mis komisjon ette pani. Komisjoni nimel ei saa mina selle parandusega mitte ühineda.

Juhataja **A. Rei**: Ettepanek on tehtud härra Jans'i poolt uus redaktsioon sissejuhatuses wõtta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rhs. Jans'i ettepanek tagasi

lükatud. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on komisjoni redaktsioon wastu wõetud.

Aruandja **A. Anderkopp** (loeb):

I peatükk. Üleüldised määrused.

§ 1. Eesti on iseseisew, rippumatu wabariik, kus riigiwõim on rahwa käes.

Juhataja **A. Rei**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 1. wastu wõetud.

Aruandja **A. Anderkopp** (loeb):

§ 2. Eesti maa-alasse kuuluvad Harjumaa, Läänemaa, Järwamaa, Wirumaa ühes Narwa linna ja ümbruskonnaga, Tartumaa, Wiljandimaa, Pärnumaa, Walga linn, Wõrumaa, Petserimaa ja muud piiriäärsed mannermaa kohad, kus Eesti rahwas asumas, Saaremaa, Muhumaa, Hiiumaa ja kogu Eesti wetes olewad saared ja leetseljakud.

Eesti piiride kindlaksmääramine mannermaa ja mere poolt sünnib rahwuswaheliste lepingute läbi ja tingimustel, mis lepingutes ette nähtakse.

J. Jans (sd.): Minul ei ole teada, missugused motiivid on komisjoni sundinud teist paragrahwi sisse wõtma. Selles paragrahwis on üles loetud kõik Eestimaa kreisid ja nähtawasti tahtakse sellega näidata, mis õieti Eesti maa-alasse kuulub. Sisse on wõetud ka niisugune koht, nagu Walga linn, mille küsimus praegu alles täiesti lahtine on. Meie põhiseadus on alatine ja sellepärast ei tohiks sarnaseid paragrahwe mitte sisse wõtta, mis wõib olla, warsti muutmist nõuawad. Edasi arwan ma, et niisugune üleslugemine mitte otstarbekohane ei ole. Kui tahetakse maa-ala kindlaks määrata, siis wõetagu juba Tartu rahuleping wõi midagi muud, sest siis saadakse sellest mujal maailmas aru, mis õieti Eesti maa-alasse kuulub.

Mis selle paragrahwi teise osasse puutub, siis on iseenesest arusaadaw, et riigipiiride kindlaksmääramine sünnib rahwuswaheliste lepingute läbi, sest mingisugusel muul wiisil minu teada praegusel ajal piirisid kindlaks määrata ei saa, ja sellepärast leian ma, et see paragrahwi-osa täiesti ülearune on, samuti nagu I osa. Teen ettepaneku § 2. täiesti wälja jätta.

K. Wirma (sd.): Selle paragrahwi II lõikes on öeldud, et Eesti wabariigi piiride kindlaksmääramine sünnib maa ja mere poolt rahwuswaheliste lepingute läbi. Minu arwates on need täiesti ülearused sõnad, sest mispärast sünnib siin kindlaksmääramine ainult mannermaa ja mere poolt, see wõib sündida ka õhu poolt. Edasi leian ma, et II lõike wiimane osa niisama ülearune on, sest kui lepingut tehakse, siis on neis ülewal ka tingimised. Teen ettepaneku II lõikes wälja jätta sõnad: „Mannermaa ja mere poolt“ ja edasi sõnad: „ja tingimustel, mis lepingutes ette nähtakse“.

Juhataja **A. Rei**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **A. Anderkopp**: Komisjon otsustas, nagu ma juba I lugemisel tähendasin, maa-ala kirjeldamist meie põhiseaduse struktuuri pärast sisse wõtta. Maa-ala on üks element meie riigi mõistes. Maa-ala küsimusega tekkis ühes ka küsimus, kas meie suudame sarnast deklareeritud maa-ala kirjeldamist üles wõtta, nagu see ajutise walitsemise korras on ette nähtud. Asutawa Kogu liikmed wõisid tähele panna, et sarnane deklareerimine mitte küllalt otstarbekohane ega asjatundlikult kokku seatud ei ole, ja nagu teate, pidi meil selle tagajärjel naaberriigiga wäike konflikt ette tulema. Eelnõus tulid üldistes joontes ära tähendada need maa-alad, kus meie riigiwõim ennast teostama hakkab, ja sellepärast on üles loetud ajaloolised üksused, mis meie maa moodustawad ning samuti ka suuremad saared. Mis puutub § 2. I lõikesse, siis pean ütleva, et see komisjoni seisukohalt mitte ülearune ei ole. Kui räägitakse, et piiride kindlaksmääramine ja muutmine on võimalik ka ilma rahwuswaheliste lepinguteta, siis on tarwis tegemist teha rahwuswahelise õigusega, et seda küsimust lahendada. Öeldakse, et piirisid wõib ära määrata ka ülevalt poolt, õhus ja altpoolt, kuid siinamaale tuntakse igatahes piiride äramääramist ühel tasapinnal ja mitte põrgu ega taewa pool. Mis puutub sellesse, et wälja jätta sõnad: „ja tingimustel, mis lepingutes ette nähtakse“, siis peab ütleva, et see lause midagi suuremat kätte ei anna, kuid komisjon tahtis laiemalt deklareerida seda, mida wõiks piiride muutmine ja kindlaksmääramine päewawalgele tuua. Sellepärast

arwas komisjon, et soowitaw oleks ära näidata, mis ei sünniks rahvuswaheliste lepingute läbi, waid tingimustel, mis iseenesest ette nähtakse. Mina pean tunnistama, et see lause nii tähtis ei ole, kuid komisjon leidis ta tarwiliku olewat. Sellepärast ei saa ma selle ettepanekuga leppida, et see paragrahw wälja jätta ja ei saa ka ühineda nende parandustega, mis ette on pandud.

Juhataja **A. Rei**: Rhs. Jans'i poolt on ettepanek tehtud wälja jätta § 2., ja rhs. Wirma poolt on ettepanek tulnud wälja jätta sõnad „mannermaa ja mere poolt“ ja „ja tingimustel, mis lepingutes ette nähtakse“.

Kõigepealt panen ma rhs. Jans'i ettepaneku, kui kaugemaleminewa, hääletamisele, mille wastuwõtmine teiste ettepanekute hääletamise ülearuseks teeb. Selle järele aga, kui see ettepanek ei ole wastu wõetud, siis panen rhs. Wirma kaks ettepanekut hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud.

Järjekorras tulewad rhs. Wirma kaks ettepanekut hääletamisele. Esiteks hääletan ettepanekut, wälja jätta sõnad: „mannermaa ja mere poolt“. (Hääletatakse.) Rhs. Wirma esimene ettepanek on 33 häälega 25 wastu wastu wõetud.

Järjekorras hääletamisele tuleb rhs. Wirma teine ettepanek, mis selles seisab, et wälja jätta § 2-ses sõnad: „ja tingimustel, mis lepingutes ette nähtakse“.

(Hääletatakse.) Seega on rhs. Wirma teine ettepanek 31 häälega 28 wastu wastu wõetud.

Nüüd panen ma § 2. ühes wastuwõetud parandustega hääletamisele. (Hääletatakse.) § 2. on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **A. Anderkopp** (loeb): § 3. Eesti riigiwõimu ei saa keegi teostada muidu, kui põhiseaduse ning põhiseaduse alusel antud seaduste põhjal.

Juhataja **A. Rei**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 3. wastu wõetud.

Aruandja **A. Anderkopp** (loeb):

§ 4. Eestis maksawad tema enese asutuste poolt antud wõi tunnustatud seadused. Rahvuswahelise õiguse üldistunnustatud määrused maksawad Eestis tema õigusliku korra lahutamata osadena.

Keegi ei wõi end wabandada seaduse mitteteadmiselega.

J. Jans (sd.): Teen ettepaneku selle paragrahwi wiimane lõpuosa wälja jätta, „keegi ei wõi end wabandada seaduse mitteteadmise“, kuid paragrahwile juurde tahaksin lisada weel sõnad, „mis teatud korras wälja kuulutatud“. Mingisuguses suweräänses riigis ei ole nähtud niisugust asja, mis siin esimeses lauses räägitakse. Eestis maksawad tema enese asutuste poolt antud wõi tunnustatud seadused. Minu arwates on see lause täiesti üleliigne ja see on ju iseenesest mõistetaw, et Eestis mingisugused teised seadused mitte ei maksaks, kui need, mis ta ise on wälja andnud, kas mõne seadusandliku asutuse wõi weel mõne teise asutuse poolt. Peale selle ei ole see lause hästi redigeeritud. Siin on öeldud, „tema enese asutuste poolt antud wõi tunnustatud seadused“, kuid ei ole ära tähendatud, missuguse asutuse poolt, kas seadusandliku asutuse poolt wõi mõne teise. Siis teine osa sellest paragrahwist räägib esimese lause wastu.

Edasi on weel: „rahvuswahelise õiguse üldistunnustatud määrused maksawad Eestis tema õigusliku korra lahutamata osadena“. See teine lause selles paragrahwis räägib esimese wastu. Kui Eestis maksawad tema enese asutuste poolt antud wõi tunnustatud seadused, siis ütleb teine lause, et on weel hulk seaduse norme, mis ilma Eesti wabariigi asutuste tunnustamata meie riigis maksma hakkawad. Need on rahvuswahelised õiguse normid.

Siis on küsimus, mis on need seadused wõi tunnustatud määrused, ja kas on nemad alati niisugused, et nad meile wastuwõetawad wõiksid olla. Mina arwan, et siin mingisuguse huupi tunnustamisega tegemist on, mis meile aga kahjulikuks wõib saada. Kui juba tahetakse, siis wõetagu neist normidest wõi rahvuswahelistest õigustest need normid, mis arwatakse meie juures tarwilikud olewat ja tõesti tarwis on maksma panna meie juures, ja seal juures tunnustatagu see seadus otsekohe maks-

waks. Siin on aga öeldud ühe hoobiga kõik, mis olemas ja mis meil tulevikus maksma pandud saavad, ja et kõik need normid korruga, ilma pikema jututa Eesti wabariigis maksma wõiksid hakata. Meil on juba ükskord tehtud niisugust asja, see tähendab, on endised Wene ja Saksa okupatsiooniaegsed seadused kohe makswateks loetud ja sellepärast on tekkinud niisugune seisukord, juurde wõttes meie Asutawa Kogu poolt wäljaantud seadused, et keegi ei tea, mis meil lõpuks seadusena maksab ja mitte ei maksa. Sellepärast arwan mina, et see paragrahw tuleb tingimata wälja jätta. Mingisugust kahju see meile ei tee ja igatahes tuleb kahju karta siis, kui see umbkaudu wastu saab wõetud; ma panen ette lõpulausele juurde lisada, „mis teatud korras wälja kuulutatud“.

Iga seadus, mis õige tahab olla, peab seadusandlikus korras wälja kuulutatud olema. Seadusandluse üks osa ongi seaduse wäljakuulutamise. Kuid siin, nagu ma juba wist läinud korral tähendasin, on üks paragrahw, mis walitsusele õiguse annab seadusi ja määrusi wälja anda, nagu meie sõjawäe kohta käiwad määrused, ja peale selle on wõimalikud weel mõned teised määrused, mille maksmapanemise kohta wõiwad kõrwalkaldumised tulla. Kui aga on öeldud, et kõik seadused ja seadlused tingimata wälja kuulutatud peawad olema, enne kui nad maksma hakkawad, siis minu arwamise järele seda ette tulla ei wõi. Wene seaduses on näiteks see lause sees, et peab tingimata wälja kuulutatud olema, ja mina arwan, et meie juures see lause ka mitte ülearune ei ole.

K. Wirma (sd.): Ma arwan, et praegu akl. Jans'i poolt tehtud ettepanek, seda § 1. lõiget wälja jätta, ei oleks wahest mitte õnnelik. See oleks siiski parem, kui kodanikkudel oleks teada, kuidas seaduse järjekord on, ja sellepärast oleks parem, kui seletus selle paragrahwi lõpulause juurde saab pandud. Seda aga, mida rahwasaadik Jans siin muuseas toonitas, et ei ole öeldud, missuguste asutuste läbi seda antakse, see ei ole selle selgitawa seaduse juures mitte selge. sellepärast, kuigi öeldakse, et tema enese asutuste poolt, siis wõib ju pärast seda seletada, wõi wõib mitmesugustele asutustele õigust anda seadusi andma hakata. Seda wõib ju kuidagi

moodi nii wõi na wälja kuulutama hakata, ja sellepärast ma arwan, et see õnnelik ei ole. Parata ei ole, nende asutuste kohta peab mingisugune seletus antama ja see seletus oleks wast niisugune, et „seadusandlik“ asutus seda teeks. Niisugune lisandus räägib nüüd tegelikult õieti selle wastu, mis ma nüüd seletuseks siin ette tõi, kui mõnele asutusele wõidakse anda seadusandiiku asutuse õigused, ja siis wõib ta jällegi seadusi anda.

Aga siiski, nagu ma sellest paragrahwist aru saan, on ta selle seletuse läbi ikkagi natukene selgem ja vähemalt wäljaspoolt ei wõida seletama tulla, et igaiüks wõib seal seadusi anda. Sellepärast panen ette sõna „asutuste“ ette panna sõna „seadusandlikkude“.

Mis nüüd puutub selle paragrahwi I lõike II lausesse, et rahwuswahelise õiguse üldistunnustatud määrused maksawad Eestis tema õigusliku korra lahutamata osadena, siis tundub selle lause juures see, et Eesti riigil ei ole siin mitte üks „noh“ öelda. Kui need määrused on maksma pandud, siis maksawad nad tema osadena ja mingisugust tunnustamist ehk omakswõtmist ei ole siin õieti tarwis. Mina aga niimoodi niisugustest õigustest aru ei saa. Ikka on nii, et tunnustatakse oma kohta makswaks, selle üle on ikka teatud läbirääkimised olemas ja ilma mingi tunnustamiseta ei peaks ikkagi mingisugune seadus maksma hakkama. Sellepärast teen ettepaneku, et siia need kaks lauset õieti ühendada nõndawiisi, et selle lause külge, mis räägib, et Eestis maksawad tema enese asutuste poolt antud tunnustused wõi seadused, käiksid need rahwuswahelise õiguse üldtunnustatud määrused; nii et sellele lausele tuleksid pärast I punkti juurde lisada sõnad: „nende seas“ ja edasi „rahwuswahelise õiguse üldistunnustatud määrused“, ja lõpuosa wälja jätta, nii et meie ütleksime siiski selle seletusena ära, et kui seadusandlikud asutused on rahwuswahelisi seadusi tunnustanud, siis maksawad need seadused. Ma teen niisuguse paranduse.

O. Strandman (töer.): Minu arust on need täitsa arusaadawad asjad ja kui sellegi peale siiski kartus on, et wõib olla, et härra Jans'i ettepanek läbi läheb, siis pidasin oma kohuseks sõna wõtta, et Eestis maksawad tema enese poolt an-

tud seadused. Siis on igapäevane arusaadaw, et meie ei saa siin sõna „seadusandlikeks“ sunduslikuks teha, sest siamaani on olnud seadusandlik wõim ja on seadusi wälja andnud mitte ainult Asutaw Kogu ja enne teda Maapäew, waid ka ajutine walitsus ja ka praegune Wabariigi Walitsus.

Kas niisugune kord ka tulewikus maksuma jääb? Kuid selle järele meie ajutist walitsust ja praegust Wabariigi Walitsust seadusandlikuks asutuseks tunnistada ei saa. Oleks tarwis niisugune parandus sisse panna, et kõik ajutise walitsuse ja praeguse Wabariigi Walitsuse poolt makswaks tunnistatud korras wäljaantud seadused makswusetaks saaksid tunnistatud. (J. T e m a n t, maal.: E g a s e e w i g a e i t e e k s!) See on teine wahe. Ma peaksin härra Temant'ile wastama. Seal on aga ka ajutise walitsuse seadused, mis härra Temant'ile wäga meelega järele on, sest see koosseis on wist temale rohkem meeldiw, kui Wabariigi Walitsuse koosseis. (W a h e l h ü ü e: T e i e o l i t e i s e s e a l k a!) Mina olin ise seal ka, jah! Mis puutub siin rahwuswahelistesse õigustesse, et selle üldistunnustatud määrused maksawad Eestis tema õigusliku korra lahutamata osadena, siis ma saan aru, et teoreetiliselt wõite selle wastu waielda, nii nagu seda härrad Jans ja Wirma on teinud, kuid üldiselt mitte, sest rahwuswahelise õiguse makswus on iseenesest wäga keeruline küsimus. Aga meie näeme, et kõige uuemates põhiseadustes on see ka sisse wõetud, on niisugune määrus maksuma pandud. Wist on temal kindel loogiline alus, mispärast ta meilgi on maksuma pandud. Mina wõtsin põhiseaduse komisjoni lugemise tööst alles siis osa, kui tema teine osa oli juba läbi läinud, ja ei ole minu ajal mingisugust kahtlust tulnud, et see paragrahw tingimata waja on. Wõib olla, et komisjoni aruandja annab selle kohta lähemaid selustusi, kuid minule paistab, et see meile liikumises ja elamises palju kasulik on, kui meie rahwuswahelisi määrusi, mis senni tunnistatud on, oma põhiseadusesse sisse wõtame. Seda aga, mida härra Wirma ette pani, see on iseenesest wõimalik. Meil on Eesti wabariigi seadus ja ei ole siin mingisugust kahtlust, et meie wabariigi seadus ei maksa. Mis puutub aga wiimasesse paragrahwi lausesse, et

keegi ei wõi ennast wabandada seaduse mitteteadmisega, siis on see ette nähtud, et need peawad olema awaldatud ja niisuguste paranduste tegemine põhiseaduses ei ole mitte soowitaw, et wõiks kahtlus olla, et meil Eestis seadusi olemas on, mis mitte awaldatud ei ole. Kõik need parandused § 4. kohta tuleksid tagasi lükata.

A. Oinas (sd.): Mul oleks paar sõna rhs. Strandman'ile wastata, et see asi nii lihtne ei ole, kui härra Strandman seda teeb. Härra Strandman tähendas, et neid parandusi seaduses teha mitte soowitaw ei ole. Härra Strandman eksis siiski. Ajutisel walitsusel oli õigus seadusi wälja anda, sellepärast oli tema ka seadusandlik asutus. § 12-a põhjal on Wabariigi Walitsusel õigus wälja anda seadusi, aga need seadused maksawad niipalju, kuidas Asutaw Kogu neid tunnistab. Need seadused maksawad sellepärast, et Asutaw Kogu andis Wabariigi Walitsusele õiguse ajutisi seadusi wälja anda ja tunnistab neid seadusi. Seepärast wõib täiesti „seadusandlikeks“ juurde lisada, ilma et wastolu tekiks meie riigi õigusliku korra ja põhiseaduse wahel.

J. Jans (sd.): Härra Strandman tähendas, et meie wõime interpreteerida, et meil mingisugused rahwuswahelised õigused wõi normid on. Ma tahaksin siiski küsida, kas rahwuswaheline normide tunnistamine siis tõesti meist ära ripub, seal peaks ka mingisugune teine arusaamine kui eestlaste oma olema. Kui see asi aga mitte kindel ei ole, siis on see weel niisama huupi arwamine, nagu see terve paragrahw neid normisid tunnistab. See arwamine ei tohiks sellepärast mitte maksew olla, et ei saa õiguse normi mitte tunnistamata jätta, kui üldiselt maksew objektiivne rahwuswaheline normide maksmapaneku käik seda teistmoodi teeb, kui nüüd tehtud on.

Juhataja A. Rei: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja A. Anderkopp: Pean ütleva, et ma esimesest parandusest üldse aru ei saa, sest kui meie selle wastu wõtame, ja meie ise mitte ei tea asutust, kes wõib seaduse wälja anda. Ei ole mitte wõimalik põhiseaduses ära määrata, mis iga asutus peab tegema, sest see wiskaks põhiseaduse täitsa ümber. Mina arwan, et ma sellega olen ära was-

tanud, miks esimene parandus wastuwõetaw ei ole. Mis puutub teise parandusse, siis ei tehta mitte wahet, kui räägitakse, et meil sest rahwuswahelisest õigusest wõiks kahju tulla. Iseasi on riigi õigus, ja iseasi on rahwuswaheline õigus. Rahwasaadik Jans arwab aga, et rahwuswahelise määruse all tuleb mõista mingisugust konwentsiooni, mis tekib lepingute puhul. Mina arwan, et tema tulewikus ei taha ülepea rahwuswahelises läbikäimises seda täita, mis tarwis on, ja just seda põhimõtet on komisjon silmas pidanud wiimase lause juures. Teise lause äräütlemisega peame kah makswatest normidest kinni pidama. Et meie ei hakkaks mitte üksikutelt rühmadelt eeskuju wõtma, mis meid sinna wiiks, mida ajalugu näidanud on. Kui meie sarnast printsiipi ei taha, siis oleks päris selge, et meie tahame seda, mis praegu kultuurriikides maksmas on, et sellest meie riigile pärastpoole mingisugust kahju wõiks tulla, see mõte oleks põhjendamata. Mis nüüd wiimasesse parandusesse puutub, et sisse wõtta sõnad „mis seatud korras wälja kuulutatud“, siis ütleb § 54 põhiseaduses ära, mis moodi need seadused maksma hakkawad ja missugused seadused peawad wälja kuulutatud olema, ja sellepärast ei saa ma ühegi parandusega ühineda.

Juhataja A. Rei: Käesolewa paragrahwi kohta on tehtud rhs. Jans'i poolt parandus, et wälja jätta esimesed kaks lauset ja wiimase kolmanda lause lõppu lisada sõnad: „mis seatud korras wälja kuulutatud“.

Teiseks on rhs. Wirma poolt kaks ettepanekut, juurde lisada sõnad „seadusandlike“ ja teiseks käesolewa paragrahwi teine lause ümber muuta ja ühendada esimese lause sõnadega „nende seas“, kuna teise lõpp wälja jääb. Neist parandustest tulewad esiteks hääletamisele rhs. Jans'i ettepanek, et käesolewa paragrahwi kaks lauset wälja jätta. Kui see ettepanek wastu peaks wõetama, siis langeb wajadus ära rhs. Wirma ettepanekut hääletada.

Kui see ettepanek aga mitte läbi ei lähe, siis tulewad hääletamisele rhs. Wirma kaks ettepanekut ja lõpuks tuleb hääletamisele rhs. Jans'i ettepanek wiimase lause kohta. (Hääletatakse.) Akl. Jans'i esimene ettepanek, kaks esimest lauset wälja

jätta, on nähtawa enamusega tagasi lükatud.

Selle järele tuleb hääletamisele rhs. Wirma ettepanek: sõna „asutuste“ ette sõna: „seadusandlike“ panna. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud.

Teiseks tuleb hääletamisele rahwaesitaja Wirma teine ettepanek: pärast esimest lauset juurde lisada „nende seas“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ka see ettepanek tagasi lükatud.

Lõpuks tuleb hääletamisele rhs. Jans'i ettepanek: käesolewa paragrahwi wiimase lause lõppu lisada sõnad „mis seatud korras wälja kuulutatud“. (Hääletatakse.) Rahwasaadik Jans'i ettepanek on nähtawa enamusega tagasi lükatud. Panen § 4 hääletamisele, nagu ta komisjoni poolt on ette pandud. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 4 wastuwõetud.

Aruandja **A. Anderkopp** (loeb): § 5. Eesti wabariigi riigikeeleks on Eesti keel.

Juhataja **A. Rei:** (Hääletatakse.) § 5 on nähtawa enamusega wastuwõetud.

Põhiseaduse II osa aruandjaks on rahwaesitaja Olesk.

Aruandja **L. Olesk** (loeb): II peatükk.

Eesti kodanikkude põhiõigustest ja kohustustest. § 6. Kõik Eesti kodanikud on seaduse ees ühetaolised. Ei wõi olla awalikke õigusi, eesõigusi ja paheõigusi, mis olenewad sündimisest, usust, sugust, seisusest ja rahwusest. Eestis seisusi ja seisuslikke tiitlid ei ole.

J. Jans (sd.): Kuigi Asutawa Kogu meeoleu näib niisugune olewat, et parandused selle põhiseaduse kohta läbi kukuwad, siiski pean oma kohuseks nende puuduste peale näidata, mis selles põhiseaduse eelnõus leiduwad. Üks tähtsamatest paragrahwidest, mille wastu waielda oleks, on § 6. Siin on mitu asja üles loetud, millest awalikud õigused mitte oleneda ei wõi, nimelt sündimine, usk, sugu, rahvus. Praeguse ilmakorra tähtsam eesõigus on wälja jäetud, see on waranduslik tsensus. Näiteks mõisniku-seisusel oli õigus mõisa omandamisega

maapäewast osa wõtta. Mitte ükski mõisnikkudel ei olnud õigusi tsensuse põhjal, waid ka linnades oli majaomanikkudel õigus walimistest osa wõtta. Siin ei ole aga seda waranduslikku tsensust meelde tuletatud. See õiguste üleslugemine isenesest ei ole mitte küllalt põhjendatud, näiteks wõtame: sugust ei wõi oleneda awalikud eesõigused. Siin on üks awaliku eesõiguse nähtus, mis ära on olnud sugust, see on, meil ei kutsuta naisterahwaid sõjawäeteenistusse. Näiteks kui tahetakse erandiseadus maksma panna, siis on sugu aluseks wõetud. Siis usust wõiwad ära oleneda teatud awalikud õigused, usuühingu liikmeks olemine. See paragrahw on niisuguses redaktsioonis ette pandud, et kui seda paragrahwi rikkuda ei taheta, siis tema täitmist ei wõi leida, ühes seilega on wälja jäetud üks kõige tähtsam nähtus, mis awaliku eesõiguse suhtes peaks kõrwaldatud saama, see on waranduslik tsensus. Peale selle tahaksin ma selle peale näidata, et awaliku ja eraõiguse wahel õigusteaduses kindlat piiri ei ole saadud teha. Mina arwan, et see paragrahw niisugusel kujul siia sisse mitte jääda ei wõi, sellepärast tegin ettepaneku, et juurde lisada sõna „rahwusest“ järele „warandusest“. Waranduslik tsensus wõiks meil ära kaotatud saada, ja sellepärast teen ettepaneku, et sellest paragrahwist II osa wälja jäetaks, ja selle asemel sisse wõetaks laused: „awalikke õigusi, mis olenewad waranduslikust tsensusest, Eestis ei ole“. Kõik teised niisugused: usust, sugust, seisusest, rahwusest — need mingisugust osa ei etenda. Küll aga need õigused, mis warandusest olenewad. Ligemal ajal saab tingimata katseid olema waranduste tsensust ühel wõi teisel kujul meie riigis ka maksma panna, kuna seisuste tagasitoomine ja uuestiloomine praeguse kapitalistliku ilmakorra wastase rewolutsiooni juures mitte wõimalik ei ole.

Juhataja **A. Rei**: Sõna on akl. Olesk'il.

L. Olesk (töer.): Lugupeetud eelkõneleja nagu kahtles selle juures, kas on otstarbekohane parandusi ette panna, kuna Asutaw Kogu ei taha tema parandusi mitte wastu wõtta. Ma olen kohustatud selle wäite wastu waidlema, see paistab ehk nii, aga tõesti ei ole see, mis akl. Jans siin ette tõi, komisjonis mitte

läbi arutamata. Härra Jans ei ole mitte üheski ettepanekus ette toonud midagi uut, mis põhiseaduse komisjonis ei oleks mitmel, mitmel korral läbi arutatud. Asutawa Kogu enamusega on teatawad parandused tagasi lükatud ja teatawa redaktsiooni juurde jäädud, siis on see loomulik, et igauks tehtawate paranduste wastu sõna ei wõta ja need hääletamisel tagasi lükatakse. Sellepärast ei saaks mingisuguseid etteheiteid teha.

Teiseks pean tähendama selle kohta, mis härra Jans siin ette tõi, et härra Jans küllalt ise seda põhiseadust ei tunne. Ta tegi siin etteheiteid, et usus ometi wõiwad teatawad eesõigused nende kohta olla, missuguse usu koguduses keegi liikmeks ou. Härra Jans on juhtumisi § 11. läbi lugemata jätnud, kus selge sõnaga öeldud, et riigis usutunnistuste wahet ei ole, et riigis südametunnistuse wabadus on maksmas ja mingisuguseid usuilisi eesõigusi olla ei saa. Nii on ta siin natukene ettewaatomata olnud. Mis § 6. puutub, siis pean ütleva, et see wäga keeruline paragrahw on ja hirmus raske kõiki seda nii selgelt ja kindlalt ära öelda, et ta kõigile selge oleks. § 6. on üheks tunnistuseks sellest, kuidas ajajooksul mõistete sisu ennast muudab ja neile teine mõiste sisse pannakse, mis üksteist täiesti mitte ei kata. Kui Prantsuse rewolutsioon omal ajal hüüdsõnaks seadis: „Wabadus, sarnadus ja wendlus“ siis oli neil sõnadel sel ajal kindel sisu ja nii konkreetne, et terve Prantsuse rahwas nende hüüdsõnade järele läks. Nüüd on aga üks wõi teine põhjus nende sisu ära muutnud, nii et praegusel ajal teine sisu on. Näiteks, pärisorjuse küsimus, riigikodanikkude täielik üheõiguslus, liikumiswabadus jne.

Palju neist on juba nii inimsoo põhinõueteks saanud, et seda isenesest tunnistada mitte tarwis ei ole. Kuid teisiti on jälle teatawaid nüansse, mis nõuawad, et nad ka põhiseaduses saaksid ära märgitud. Nii on põhiseaduse komisjon katsunud läbi kaaluda igasuguseid wõimalusi, kuidas seda, mis otstarbekohane ja tarwilik, seal ära öelda ja wõmuleerida. Härra Jans on nendest teises arwamises ja arwab, et kasulik oleks midagi wälja jätta ja midagi asemele wõtta. Ütelus, et ei ole mingisuguseid waranduslikke eesõigusi, oleks niisugune lause, mis muidugi kuidagi wiisi konkreetne ei ole, ning küllalt ei wasta

kõigile neile arusaamistele, mis selle lausega ühenduses on, et meil enam mingisuguseid tsensuslikke õigusi olla ei saa. See on juba nii selge, et senni kui Eesti wabariik olla suudab, sarnane ettepanek tulla ei wõi, sest kommunistide wõi anarhistide seisukohast oleks õige ette tuua, et warandus mingisuguseid õigusi ei anna, waid warandus kõik riigistatud on.

M. Kurs-Olesk (sd.): § 6. esimese lausega on kõik ära öeldud, mis meie kätte saada tahame: kõik Eesti kodanikud on seaduse ees ühewäärilised. Terwe see peatükk näib Eesti kodanikude kohta olema, kuid ei ole mitte üleliigne, kui meie siin ära ütleme kindla sõnaga, et awalikud õigused, eesõigused ja paheõigused mitte millegist ära ei olene. Kõik Eesti kodanikud on seaduse ees ühetaolised, olgu nad mis usku tahes wõi mis seisusest tahes. Siin ei tehta mingisugust wahet ka sugu wahel. Pean imestama, et minu parteiseltsimees Jans on selle wastu, et siin kord nimetatakse sõna, et sugust mitte mingisugust wahetegemist ära ei olene, et awalikud õigused ei olene mitte soost ja toob ette sõjawäeteenistust. Kui teie leiaste, et meie töö, mis meie Eesti riigi heaks teeme, samawääriline ei ole, kui nende, kes riigi piire hoiawad, et meie kodukohused, sünnitamine ja kaswatamine wähem kasulik töö on, kui püssi õlal pidada, et teie kõrwal wõidelda, siis olge sellel arwamisel, kuid näidata teie seda ometi ei saa.

Peale selle ei ole see weel teisel põhjusel õige. Naised on suuremalt osalt, kui mitte otsekohe tööl olnud, siis ometi mobiliseeritud olnud, ja ei oleks küll seda läbi wõidud wiia ega saada ka wist tulewikus, mida ma muidugi ei soowi, kui meie naised teid mitte ei toeta, — nii et kaudselt kanname meie seda sõjawäekohustust. Kui teie aga leiaste sellest olenewat meie õigused, siis pange ka sõjawäekohustus meie kohta maksma. Mina leian isiklikult — wõib olla ei ole see sünnis nii rääkida — kui meid on wabastatud sõjawäekohustustest, siis seda sel põhjusel, et meid on wabastatud kui spetsialiste, kelle aset keegi teine täita ei saa.

A. Oinas (sd.): Mis puutub rhs. Jans'i parandusesse, mis trükitud kujul kõigile laiali on saadetud ja mis selles

sisaldub, et paragrahwi wõtta sõna „warandusest“, siis ei saa ma isiklikult kuidagi sellega leppida. On wäga sümpaatlik mõte häwitada eesõigusi, mis annab warandus, aga õnnetuseks ei saa meie mitte weel suurte waranduste eesõigustest lahti, kui meie põhiseadusesse sellekohase paranduse juurde lisame. Ma ei tea mitte, missugusel kujul rhs. Jans selle paranduse nüüd sisse andis, niisugusel kujul aga, nagu ta rahwaesitajatele kätte on saadetud, on ta wastuwõtmata. Teda tuleb küll sümpaatlikuks mõtteks lugeda, ometi ei täida ta oma otstarwet, ja minu seisukohalt on sotsialist just huwitatud selles, et teatawad warandusest olenewad paheõigused wõimalikud oleksid, nõnda et kui meie sõna „warandusest“ juurde paneme, siis kõidaks sotsialistlik partei oma tulewases tegewuses iseenast. Mis aga selles paragrahwis silma torkab on see, et siin tahetakse wõimatuks teha ja olematuks, et üldse awalikud õigused oleneksid ära sündimisest, usust, sugust, seisusest ja rahwusest. Minul paistab see wõimatu olewat sennikaua, kunni meil juriidilised mõisted: usk, sugu, sündimine ja rahwus olemas on, — meie ei saa seda mitte kätte, et ei oleks awalikke õigusi, mis neist juriidilistest mõistetest olenewad, sest nõndakaua, kui need mõisted olemas on, neist ka mingisugused õigused olenewad. Ma ei hakka siin mitte pikki arutusi näidetega ette tooma, tuletan ainult meelde, et alles hilja aja eest wõttis Asutaw Kogu seaduse wastu, mille järele wiina wõi piirituse müüki ei wõimaldata mitte naisterahwastele. Wiinasaamise õigus on teatud awalik õigus, kuid et Asutaw Kogu hilja aja eest ise tema wastu wõttis kujul, mis sellele põhiseaduse paragrahwile ei wasta, siis tuleks wiibimata, kui see põhiseadus on wälja kuulutatud, parandada wastawalt wiinamüügi seadust. Wäga wõimalik, et see kasulik on, kuid ma arwan, et niisugused seadused, mida mõne nädala pärast parandatakse, mitte heaks tunnistuseks seadusandliku töö kohta ei ole, waid näitawad, et Asutaw Kogu ise järjekindel ei ole, ja tulewikus saab minu arwates ehk raske olema ära hoida niisuguseid seadusi, kus mingisugused awalikud õigused mitte ära ei oleneks sündimisest, usust, sugust, ja rahwusest. Mis puutub seisusesse, siis saawad need ära kaotatud, ja kui seisuse mõiste ise ära kaob, ei saa ka seisuslikke õigusi

olla, nõndakaua aga, kui awalikõiguslikud sugu, rahwuse ja usu mõisted alles seisawad, sennikaua saawad mingisugused awalikud õigused nendega ühenduses olema. Sellepärast oleks minu arust enneaegne, kui meil seadusandluselt seda nõutakse, et awalikke õigusi ei oleks, mis oleneksid sündimisest, usust, sugust ja rahwusest. Esimene lause selles paragrahwis tahab öelda, et kõik kodanikud on seaduse ees üheõiguslikud, ühtaolised, et igasugu eesõigused seaduse ja riigiwõimu ees peawad kaotatud olema. Seda sihti peame pidama, aga seda, et mingisuguseid awalikke õigusi ei oleneks sellest, mis usust ja rahwusest inimene on, ei saa meie mitte pidada. Juba see põhiseadus ise käsitab vähemusrahwuste õigusi, (A. A n d e r k o p p, tõe.: See on wäljawõte!), olgugi küll wäljawõte, aga kui need wäljawõtted terwes reas meie seadustes esinewad ja neid wäljawõtteid mitte wisata ei saa üle parda, siis ei saa ju mitte tõendada, et awalikke õigusi ei ole, mis ei olene näiteks rahwusest. Kui härra Anderkopp tähendab, et see on wäljawõte, siis oleks ju väga hea, kui see ainukene wäljawõte oleks, kuid meie ei saa kõiki wäljawõtteid põhiseadusesse sisse panna, mis uskude, sugu wõi rahwuste kohta maksma jääwad.

Ma waatasin teisi põhiseadusi, kuid kuskil ei ole ma leidnud niisugust terawat noaga lõikamist, nagu seda meil § 6. teeb. Saksamaa uues põhiseaduses on wormuleeritud wastaw paragrahw järgmiselt — esimene lause ütleb niisamuti nagu meilgi — kõik kodanikud on seaduse ees üheõiguslikud.

Mis puutub aga sugude wahesse, siis on see nii määratud; et meestel ja naistel on põhimõttelikult samasugused riigiõiguslikud õigused ja kohused. Siis edasi: riigiõiguslikud wõi awalikõiguslikud eesõigused ja paheõigused, mis olenewad ära sündimisest ja seisusest, kaotatakse ära, — siin ei ole mitte nii üldisel terawal kujul wormuleeritud, nagu see meil § 6. on, ei ole mina ka kuskilt teistes põhiseadustes wastawat mõtet leidnud, kui § 6., et oleks öeldud, et üldse ei tohi awalikke õigusi olla, mis olenewad ära sündimisest, usust, sugust ja rahwusest. Ma arwan, et see ka meil kättesaamatu on, juba sellepärast, et meie ei saa wahesid, mis looduse poolt antud, ära kaotada. (N a e r.)

Mina ei taha, ei mees- ega nais-sugu eriti paremasse seisukorda panna, waid püüd, mis see seadus tahab kätte saada, on, et awalikõiguslikud eesõigused alles ei jääks. Minu parandus on, et sõnad: „awalikke õigusi“ wälja jäetaks.

(Juhatama hakkab abiesimees J. Westholm.)

A. R e i (sd.): Mina osalt neilsamadel motiividel, mida rhs. Oinas siin puudutas, teen ettepaneku wälja jätta sõnad: „usust, sugust ja rahwusest“ ning sõnad „awalikke õigusi“ ümber muuta „awalikõiguslikke“.

Peame tunnistama, et kõige parema tahtmise juures ei saa meie üheõiguslust läbi wiia selles mõttes, et miskisuguseid eesõigusi ei oleks, mis usust, soost ja rahwusest ripuwad. Isegi niisugune riik, nagu Wene tsaaririik, kus inimese südametunnistusest ja waadetest ei hoolitud, isegi see riik leidis wõimaliku olewat menoniitidele sõjawäeteenistuses eesõigust anda, neid ei sunnitud püssi kandma. Ma arwan, et Eesti riik, mis oma konstitutsioonilise sissejuhatuse järele tahab wabameelne olla, ka teatud ususektidele, kelle õpetus ei luba werd walada, erandi teeb ja mingisuguse eesõiguse annab wäeteenistuse suhtes. Mis edasi soowahesse puutub, siis saawad meil riigikaitse kohuste täitmise juures ühel sool teatawad õigused olema, nad wõiwad minimaalsed, väga wäikesed olla, aga neil saawad tingimata eesõigused olema; ja kui see nii on, siis ei wõi meie ometi öelda, et eesõigusi, mis soost olenewad, ei saa riigis mitte olla. Wõib olla, et meie kisume ka naised ühtewiisi riigi koormat kandma, meie rakendame naissoo ka riigikaitse kohustusi kandma, kuid ikka ma arwan, et teatud kergendusi tuleb tahes wõi tahtmata teha, nii et selles asjas eesõigused tingimata saawad olema.

Mis puutub rahwustesse, siis saawad vähemusrahwustel mingisugused eesõigused olema; põhiseaduses on ju ette nähtud teatawad vähemusrahwusest isikute eesõigused, just sellepärast, et need isikud vähemusrahwuste liikmed on. Sellepärast arwan mina, ei wõi meie öelda, et meie riigis ei wõi olla eesõigusi ja paheõigusi, mis on seotud usu, sugu ja rahwusega. Siis lõpuks see sõna „ei ole awalikke õigusi“ tuleks muuta, ja öelda. nagu Saksa põhiseaduses, et eesõigused

ja paheõigused, mis seisusest ja sündimise-
st olenewad, et need eesõigused ja pa-
heõigused tulewad ära kaotada.

K. Ast (sd.): Kuna meie fraktsiooni liikmete poolt väga mitmesuguseid pa-
randusi on ette kantud, loen ma tarwili-
kuks seletada, et nendest parandustest
ainult üks fraktsiooni poolt tehtuks tuleb
lugeda, nimelt see, mida ette kandis rhs.
Oinas. See parandus seisab selles, et
esialgsest § 6-da redaktsioonist maha
kustutada tulewad sõnad „awalikke
õigusi“, nii et tuleks lugeda „eesõigusi
ja paheõigusi“... see on õieti meie
fraktsiooni parandus, motiivid selle
kohta kandis ette minu seltsimees Oinas.
Nende seletustega, mida awaldas Asu-
tawa Kogu esimees rhs. Rei, ei saa
mina isiklikult mitte nõus olla. Kuigi
meie kaugelt ei saa maha salata sugu
olemasolemist ja sellest järgnewaid õi-
gusi, siis arwame meie ometi, et eesõi-
gusi ja paheõigusi sugu olemasolemise-
st olla ei saa. Tõsi on, et meie kaugelki
ei arwa, et naisterahwad meesterahwas-
tega wõiwad riigikaitse kohustusi üheta-
saselt kanda, kuid ometi on küsitaw, kas
naisterahwaste wabastamine riigikaitse
kohustustest on mingisugune awalik ees-
õigus; sedawiisi ei saa seda seletada,
kõige paremal korral wõiks selles näha
awalikke õigusi, igatahes mitte mingisu-
guseid awalikke eesõigusi. Niisama nagu
meie tulewane seadusandlus peaks wõi-
maldama, ja ma loodan, et ta seda teeb.
naisterahwastele enne ja pärast sünnita-
mist täieliku puhkuse, sel juhtumisel, kui
naisterahwas mingisuguses ettewõttes
tegew olnud. Selles ei wõi aga naissoo
eesõigust näha, see on ainult naiste awa-
lik õigus teatud majanduslikkude wahe-
kordade juures.

Mis aga sellesse puutub, et usk wõiks
inimestele anda mingisuguseid eesõigusi,
siis ei jaks ma sellest kuidagi aru saada.
Mina isiklikult arwan, ja ka suur osa
meie fraktsioonist on sellel arwamisel, et
meie usu põhjal ei wõi kedagi wabas-
tada riigikaitseteenistusest. On küll
õigus, et tsaaririigis seda tehti, aga nagu
näeme, et tee seda demokraatlikud riigid
kuskil. Ma arwan, et isegi tulewane mi-
nister kohustatud on riigikaitse kohustusi
täitma, muidugi mitte ministriks olemise
ajal, waid tagant järele wõi enne seda
peab ta need kohustused ära kandma, mis
temal, kui kodanikul, riigikaitstes on.

Iga spetsialist, missugusesse alasse ta
ka kuuluks, ei tohi riigikaitseteenistusest
puududa, ta peab sellest ilmingimata
osa wõtma. Riigikaitsest wabastatud
wõiksid üksi need saada, kellel tungi-
wad ja põhjendawad põhjused selleks,
wõi kes wäljamaal wiibiwad, siiski soo-
witaksin ma, nagu see on mõnes riigis,
Shweitsis, näiteks, et nendele iseäralik
maks peale pannakse selle eest, et nad
tegelikult riigikaitsest osa ei wõta.

Kuigi meie maal peaks leiduma mõni
üksik inimene, kelle usulised motiivid
tingimata takistawad riigikaitse kohus-
tust kandmast, siis ometi mitte rahu ajal
riigikaitseteenistuses olla ei takista usk
kedagi. Usk ei keela ju õppeharjutustel
käimist ega kasarmutes elamist. Takis-
tada wõib usk teda ainult otsekohe-
sest sõjategewusest osa wõtmast, kus tal tuleb
sõjariistus teise inimese wastu wälja as-
tuda. Kuid ma arwan, et sõjawäe kor-
raldus ometi niiwõrd painduw on, et üle-
mus oma äranägemise järele üksikutel
haruldastel inimestel, nende haruldust sil-
mas pidades, wõimalust saab ja wõib
anda sõjategewusest otsekohe-
sel teel kõrwale jääda. On ju fronti taga küllalt
kohustusi, mida sõjawäelane täita wõib.
Kui usuga seotud ei ole mingisugused
teised õigused ja printsiibid, siis arwan
ma, et sõjalistest riigikaitse kohustustest
osa wõtta usk kedagi ei peaks takistama,
mispärast ka mingisugust põhjust ei ole
siit seda sõna „usk“ maha kustutada.
Lõpulikult kokku wõttes toetan ma seltsi-
mees Oinas'e poolt tehtud ettepanekut
sõna „õigusi“ wälja jätta. Kui ma isik-
likult paranduse teeksin, siis oleksin ma
ette pannud sõna „rahwusest“ wälja
jätta, muidugi siis, kui sõna „õigusi“
sisse jääb. Ma arwan, et rahwusest
wõib ja peab järgnema: „awalikke õi-
gusi“. Et põhiseaduses sellekohane pa-
ragrahw veel järgneb, mis rahwuste kü-
simust puudutab, ja milles minu seisus-
koht lahku läheb põhiseaduse komisjoni
seisukohast, siis on mul wõimalik seal
parandusega esineda. Nõnda siis, kui
koosolek wõimalikuks leiab wälja jätta
sõna „õigusi“, siis meie toetame seda, et
sisse jääksid sõnad: „usust, sugust, sei-
susest ja rahwusest“, siis ei ole mingisu-
gust motiivi neid siin maha kriipsutada.

K. Baars (töer.): Mina leiän, et see
sõna „kohustusi“ käesolewa peatüki peal-
kirjal täiesti üleliigne on. Terwe see pea-

tükk räägib ainult õigustest, mis Eesti wabariigi kodanikel on, ja kui ma ei eksi, siis ei olnud I ja II komisjoni poolt väljaantud käsikirjas seda sõna mitte sees. Teen ettepaneku see sõna „kohustused“ välja jätta.

Juhataja J. Westholm: Lõpu-sõna on aruandjal.

Aruandja L. Olesk: Pean tunnistama, et kõik need ettetoodud parandused kõigi oma põhjustega ei ole selgeks suutnud teha eneste tarwilikkust. Selles paragrahwis on juba lause põhjapanev: „kõik Eesti wabariigi kodanikud on seaduse ees ühetaolised“. Järgnevad kaks lauset ei too siia põhimõttelikult mitte midagi uut, waid ainult aitawad selle sõna „ühetaolised“ mõistet selgitada. Meie ei pruugi sugugi mitte oletada, et seaduseandja terwe inimese mõistuse kohaselt ei talitaks. Iseenesest mõistetaw on, et seaduseandja nõuda ei wõi, et kõik inimesed ühepikkused ja ühepaksused oleksid, sarnast nõudmist ei wõi olla, sest siin ei ole mitte füüsiliste iseäraldustega tegemist, waid siin on esimeses lauses öeldud, et kõik inimesed seaduse ees ühetaolised, üheõiguslikud peawad olema. Niipalju, kui need eesõigused on selgitatud nende iseolemisest, ei ole nad mitte eesõigused, waid õigused ja iseenesest mõistetawad asjad. Mis puutub akl. Baars'i parandusesse, siis paistab see minule ülearune. Iga õiguse mõiste sisaldab eneses ka teatawat kohustuse mõistet, ehk see küll igas paragrahwis otsekohe ära öeldud ei ole, mis-suguseid kohustusi konkreetsetl kellelegi peale pannakse. Juba selle läbi, et kellelgi õigused on, antakse nende kõrwal inimesele ka teatawad kohustused. Sellepärast on minu arwates sellesse peatükki sõna „kohustused“ üsna õigusega sisse wõetud. Toetan seda paragrahwi komisjoni redaktsioonis.

Juhataja J. Westholm: Sõna on akl. Ast'il hääletamise motiivide kohta.

K. Ast (sd.): Pean teatama, et meie, rhs. Oinas ja mina, oma ettepanekud tagasi wõtame ja ühineme teise ettepanekuga, mis tehtud rahwaesitaja Rei poolt, sõnade asemele „awalikke õigusi“ wõtta „awalikõiguslikke“. (O. Strandman, tõer.: See ei ole hääletamise

motiivid.) Jah, ei ole seda, aga iga-tahes ma pean teatama, et meie selle oma ettepaneku poolt ei hääleta.

Juhataja J. Westholm: Sõna on korra kohta rhs. Oinas'el.

A. Oinas (sd.): Et selgus oleks, pean ütleva, et mina ikkagi oma ettepaneku juurde jään.

Juhataja J. Westholm: Kui rhs. Oinas oma ettepaneku juurde jääb, siis tuleb ikkagi neli parandust hääletamisele. Hääletan neid selles järjekorras, nagu nad on esitatud.

Rhs. Baars'i ettepaneku kohta paneksin ma ette seda praegu välja jätta ja alles käesolewa peatüki lõpul hääletamisele wõtta, sest wõib olla, et Asutaw Kogu leiab kohustusi käesolewas peatükis. Kui sellega nõus ollakse, siis jääb rahwasaadik Baars'i parandus välja. (K. Baars, tõer.: Olen nõus.) Hääletamisele tulewad ettepanekud selles järjekorras, nagu nad tehtud. 1) rhs. Jans'i parandus, § 6. lisada sõna „rahwusest“ järele juurde sõna „warandusest“, välja jätta lõpulause, selle asemele wõtta „Awalikke õigusi, mis olenewad waranduslikust tsensusest, Eestis ei ole“. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega tagasi lükatud.

Järgmine parandus on tehtud rhs. Oinas'e poolt, välja jätta § 6. sõnad: „awalikke õigusi“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on parandus tagasi lükatud.

Siis tulewad hääletamisele parandused, mis tehtud rhs. Rei poolt: 1) välja jätta § 6. sõnad: „usust, sugust, ja rahwusest“ ja 2) muuta sõnad „awalikke õigusi“ sõnadeks „awalikõiguslikke“. Panen esimese paranduse üksikute sõnadena hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rhs. Rei ettepanek, välja jätta sõnad „usust, sugust, ja rahwusest“, tagasi lükatud. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rhs. Rei teine parandus wastu wõetud.

Panen § 6. rhs. Rei poolt tehtud parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) § 6. on parandatud kujul wastu wõetud.

Aruandja **L. Olesk** (loeb):

§ 7. Eesti wabariik ei anna oma kodanikkudele, wälja arwatud kaitsewäelastele sõja ajal, autähti ja aumärke; samuti ei ole Eesti kodanikkudel õigust wastu wõtta wõõraste riikide aumärke ja autähti.

H. Kuusner (rhw.): Sarnane paragrahw, nagu meie § 7, leidub ka teistes konstitutsioonides, kuid kui meie selle paragrahwi sel kujul wastu wõtame, nagu see eelnõus ette on nähtud, siis Eesti wabariik ei anna oma kodanikkudele aumärke ega autähti, aga wõib anda wõõramaalastele. Meie teame, et Eesti wabariik on andnud aumärke ja mitte ainult üksikutele isikutele, waid isegi linnadele, näiteks Verduni linnale on Eesti wabadusrist antud. Tuleb wälja, et see on lubatud wäljamaalastele, aga oma kodanikkudele ei ole see mitte lubatud. Kuid sel ajal näeme meie siiski, et wabadusristi põhikirjas on juba kodanliste teenete eest aumärke antud, näiteks sellele isikule, kelle pilt meie Asutawa Kogu saali kaunistab. Niisama teame meie, et terve rida meie kaaskodanikkudest on saanud aumärke wõõraste riikide poolt, muidugi Wabariigi Walitsuse sellekohase loaga. (H ü ü d e d: S e e o l i s õ j a a j a l !)

Peale selle, et see iseäralik pahe oleks, et selle wastu peaks põhiseaduse kaudu kindlustusi muretsema, seda ei wõi mitte tõendada: minu arusaamise järele ei oleks praegusel ajal iseäralikku tarwidust seda paragrahwi sisse wõtta. peale selle kui nii öelda, iseäralikku priwileegiat wäljamaalastele tehakse. See ei ole loogiline. Saksa põhiseaduses on ka sarnane määrus olemas, kuid seal on öeldud, et ei anna mitte üksi oma kodanikkudele, waid ülepea riigi poolt ei saa aumärke wälja anda. See oleks juba loogilisem sel kujul paragrahw wastu wõtta. Aga praegusel kujul seda § 7. wastu wõtta ei ole minu arusaamise järele mitte sünnis, pealegi weel, kui aumärkide andmise õigus praegusel ajal weel sugugi paheks wälja kujunenud ei ole. Kuna selle paragrahwi tagajärjel teatawad eksitsused wõiwad tekkida, siis teen mina ettepaneku paragrahw täiesti wälja jätta.

J. Wain (sd.): Minu seisukoht autähtede ja aumärkide asjus on natukene teine kui härra Kuusner'il. Ka mina näek-

sin heameelega, kui meie wabariik ei annaks aumärke nii wäljamaalastele ega ka sisemaalastele. Nende aumärkidega ei ole siia maani weel midagi kätte saadud, küll on nad aga igalpool palju pahameelt sünnitanud.

Kui meil tahetakse näidata, et aumärkidega wõib sõjaajal inimesi õhutada, siis peab ütleva, et meil antakse aumärke rohkem neile inimestele, kes aumärkide andjatele ligemal seisawad ja kaugelki mitte neile, kes frondil iseäralikku wahwust on üles näidanud. Minu poole ei ole siia maale keegi pööranud aumärkide saamiseks, samuti ei ole ma kuulnud ühtegi kaebtust selle kohta, et keegi on aumärgist ilma jäänud, küll on aga nende jagamisel meie poliitikas õige weider toon awalikuks tulnud. Meil antakse aumärke mitte ainult sõjaliste teenete eest, waid igasugu teadetekogumise juures, staabi teenistuses jne. Teen ettepaneku wälja jätta § 7. lisalause „wälja arwatud kaitsewäelastele sõja ajal“.

Mis puutub sellesse, et meie kodanikud wõiksid wäljamaalastelt aumärke wastu wõtta, siis peab tähendama, et sellega teised riigid ainult meie riigis intrigeerida tahawad. Meie teame lähemast minewikust selle kohta näiteid. Isikuid, kellel wäljamaa riikidega mõnesugused suhted on, hakatakse aumärkidega meelitama ja selle tagajärjel wõiwad need isikud meie riigi huwide wastaselt talitada wõi vähemalt keelduda wõõrastele huwidele wastu hakkamast. (J. Temant, maal.: Kas praegused wõimukandjad siis tõesti nii nõrgad on?) Ma ei tea missugused küll nõrgemad on, aga ma arwan, et aumärkide wäljaandmise kraam algas juba siis, kui härra Temant walitsusele lähedamal oli kui praegu. Mis aga puutub sellesse, et § 7. üldse wälja jätta, siis annaks sarnane samm aumärkide jagamisel suurema wabaduse, kui see senni on olnud ja see oleks täiesti halb.

Juhataja **J. Westholm**: Lõpu sõna on aruandjal.

Aruandja **L. Olesk**: § 7. niisugusel kujul, nagu ta praegu siia üles on wõetud, paistab iseenesest liig wäikesena põhiseaduse jaoks. Aumärkide wäljaandmise läbi wõib kindlasti teatawat mõju awaldada, kuid sarnast mõju ei saa riigis mitte otstarbekohaseks pidada. Kes

aumärki kanda tahawad, wõiwad seda teha, sest see ei ole weel keelatud. Igaüks wõib enese rahuldamiseks, kui ta ilma selleta läbi ei saa, omale poest aumärke osta. Wõib öelda, et Portugaalias käib suur hulk kodanikke, kellel aumärke rind täis on. Mina arwan, et sarnase eesmärgi poole püüda ei ole meile mitte otstarbekohane.

Juhataja J. Westholm: § 7. kohta on kaks ettepanekut tehtud. Härra Kuusner'i poolt — § 7. wälja jätta, ja härra Wain'i poolt wälja jätta sõnad „wälja arwatud kaitsewäelastele sõja ajal“. Panen esiteks rhs. Kuusner'i ettepaneku kui kaugemaleulatawa hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rhs. Wain'i ettepanek. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 35 häält, vastu 23 häält, seega on rhs. Wain'i parandus wastu wõetud. (Wahelhüüded: Palume uuesti hääletada!)

Palun sekretäär härra Jürman'i nii lahke olla ja hääled uuesti ära lugeda. (Hääletatakse.) Poolt on 35 häält, vastu 31 häält, seega on härra Wain'i ettepanek lõpulikult wastu wõetud.

Panen § 7. ühes tehtud parandustega hääletamisele. (Hääletatakse.) Minule näib, et § 7. on enamusega wastu wõetud. Kas soowitakse hääle äralugemist? (Hüüded: Palume! Hääletatakse.) Seega on § 7. 34 häälega 31 wastu tagasi lükatud.

Aruandja L. Olensk (loeb):

§ 8. Isikupuutumatus on Eestis kindlustatud.

Kedagi ei wõi jälgida muidu, kui seadustes ettenähtud juhtumistel ja korras.

Wälja arwatud kuriteo pealt tabamisel, ei wõi kedagi wangistada wõi kitsendada isikulises wabaduses muidu, kui kohtuwõimude otsusel, kusjuures see otsus põhjendatuna wangistatule kuulutatud peab olema hiljemalt 3 päewa peale wangistamise. Otsuse kuulutamist wangistatule on õigus nõuda igal kodanikul, kui kuulutamine mitte sündinud ei ole eelnimetatud tähtajal.

Ühtki kodanikku ei wõi wastu tema tahtmist temale seaduse poolt määratud kohtu alt üle wiia teise alla.

J. Jans (sd.): § 7. järele tahtsin ma teha ettepaneku ja siis selle järele terwe § 8. redaktsiooni kohta. Ma sellest ettepanekust praegu loobun, sest need parandused ei ole enam tähtsad. Nii teen ma teise ettepaneku, nimelt leian ma, et § 8., mis meie Eesti wabariigi kodanikude isikuwabaduse puutumatusse puutub, selletüübiline on, et tema rikkumise eest ei wõeta kedagi wastutusele, see ei ole kriminaalseadus ja siin ei sunnita kuidagi wiisi. Kuid ma ei tahtnud kriminaalseadust siin ette panna, kuid ma arwan siiski, kui põhiseaduses muud öeldud ei ole, kui et kedagi ei tohi seal jälgida, kedagi ei tohi kinni wõtta, siis peaks olema ometi mingisugune tagajärg nendele, kes seadust rikuwad.

Mina arwan, et põhiseaduses peaks kindlal kujul üles seatud olema, et need isikud, kes kodaniku isikupuutumast omale süüks lasewad tulla, et need tuleksid karistuse alla ja mina teeksin selle kohta ettepaneku. Weel teen ettepaneku, et lause „otsuse kuulutamist wangistatule on õigus nõuda igal kodanikul jne.“ wälja jääks kunni lõpulõikeni. Iseenesest on minu arwamise järele ülearune, kui kellegile peab kuulutatama tema wangistamise põhjust, siis peab see ka tähendama, et peale selle isiku ise weel kellelgi teisel õigus oleks nõuda, kui nõuda, siis peab ka saama, ja ma teen ettepaneku § 8. kohta, maha kustutada lause „otsuse kuulutamist wangistatule jne. kunni lõpulõikeni ja lõpuks juurde lisada sõnad: „Nende määruste rikkumise eest karistatakse wastawalt süüteo raskusele ja kannatanud isiku süütusele“.

O. Strandman (töer.): Härra Jans tegi praegu etteheite põhiseaduse eelnõus olewa isikupuutumatusse määruste kohta, et need ei ole kindlustatud, et ei ole sanktsioone. Ja nüüd tema andis küll sanktsioone, mis aga sanktsioonid ei ole. Meil ei ole kellelgi selle üle kahtlust, et sanktsioonid peawad sellele wastawast kriminaalseadusest tulema. Kui teie siia sisse tahate panna mingisuguseid ebamääraseid sanktsioone, nagu praegu ette toodi, siis ei ole põhiseaduses mingisugust määrust selle kohta, waid on ainult põhimõte üles seatud.

A. Oinas (sd.): § 8. on isikupuutumatus asjus ühe asja poolt kaugemale mindud, kui seda Inglismaal isikupuutu-

matuse alal teostatud on. Inglismaal wõisid wõimud kinni wõtta, kuid kinniwõetud ja igal teisel kodanikul oli õigus nõuda, et kinniwõetu pidi wiidama kohe kohtuniku juurde, kes kinniwõetu kohta otsustas, kas teda kinni panna wõi lahti lasta, kuid meie põhiseadus ei näe ettegi kinniwõtmist ilma kohtuwõimude otsuseta, wälja arwatud kinniwõtmised kuriteo pealt. Kuid meil pannakse ette terminiks, mille aja jooksul peab wangistatule wangistuse põhjusi teada antama, 3 päewa. See on ilmaaegne asja pikendus, sest et kohtuwõimud peawad ju teadma põhjusi, mispärast inimest wangistatakse. Iseasi on administratiiv wõimudega. Kui aga isikuwabadust kitsendatakse ja kinniwõtmise sünnib kohtuwõimude otsusel, siis on arusaadaw, et kohtunik peab teadma, mispärast inimest kinni peetakse. Nüüd tõuseb küsimus, miks peab selleks terwelt 3 päewa tarwis olema, et seda otsust teada anda wangile. Peab wangiwõetud inimesele wõimaluse andma seda otsust teada saada mitte 3 päewa jooksul, waid vähemalt 24 tunni jooksul. Küllalt on, kui selleks 24 tundi aega antakse. Selle wastu wõib ju rääkida, et keegi on maal kinni wõetud ja on teda tarwis linna tuua kohtuwõimude ette. Kuid misjaoks on tarwis inimest tuua kohtu ette? Meie põhiseadus ütleb, et kohtuwõimude otsus peab kuulutatama wangiwõetule. On öeldud, et otsus peab põhjendatud olema. Seda wõidakse ka wangimajas wõi wallamajas teha, ei ole tarwis, et inimene tuuakse kohtu ette. Lühemat termini on sellepärast tarwis, et ära hoida asjata kinnihoidmisi.

Kes kuritegu korda saatnud ei ole, selle õigus peaks saama kiiremalt selgitatud. Soowitaw oleks, et 3-päewase termini asemel 24-tunniline tähtaeg maksma pannakse. Mis puutub § 8. viimasesse lausesse, siis on see natukene ebakõraline. Kui on põhiseaduses öeldud, et otsus peab kuulutatud olema 3 päewa jooksul, on imelik edasi lugeda, et selle otsuse kuulutamist on õigus nõuda igal kodanikul, kui kuulutamine mitte sündinud ei ole eelnimetatud tähtajal. Tähendab, põhiseadus ise näeb ette, et põhiseaduse eelmist punkti ei täideta.

Põhiseadus näeb ise ette, et teatud põhjustel ei ole suudetud wangistatule wangistuse põhjusi 3 päewa jooksul teada anda ja annab siis õiguse igale ko-

danikule nõuda, et wangistamise põhjused oleksid wangile põhjendatult teada antud. Ma kahjatsen wäga, et komisjon ei ole asunud inglise „Habêas Corpus Acte“ seisukohale, kus isikuwabaduse kaitsemine on paremini teostatud.

Fraktsiooni nimel teen ettepaneku muuta § 8. „Kusjuures see otsus põhjendatuna wangistatule kuulutatud peab olema hiljemalt 24 tundi peale wangistamise“.

J. Jans (sd.): Siin lähewad arwamised põhiseaduse tähtsuse kohta lahku. Mina isiklikult leian, et kuigi põhiseadus ei anna positiivseid norme, mille peale kodanik saaks põhjendada oma subjektiivõigusi, kuid põhiseadus peab kindlasti deklareerima wõi andma kriteeriumi, mille järele otsustada wõib harilik seaduseandlus, on ta temaga kooskõlas wõi mitte. Kui on niisugused laused wõi normid ainult deklaratiivselt põhiseadusesse sisse wõetud ja nad ainult, nagu härra Päts siin I lugemisel tähendas, kodaniku tahtmist teatud sihil koondada aitawad, siis ma leian, et põhiseadus mitte oma otstarbet kätte saanud ei ole. Põhiseadus peab tingimata olema sihinäitajaks sinna poole, mis teel meie seadus peab arenema. Aineline seaduseandmine peab kätte näitama, missugused seadused põhimõttelikult antud wõiwad olla ja missugused mitte. Wõib isegi ära tähendada teatud objektiivsed seisukohad, millest wälja minnes kriminaalseadusi peab täiendama wõi wälja andma ja mis on just minu poolt toodud ettepanekus ära tähendatud, et kriminaalseaduses wõetakse paragrahw üles, mille järele karistatakse selle eest, et ilmsüüta inimese isikupuutumast rikutakse. Kui seda mitte ei ole, siis wõib järgneda, et seaduseandlus niisugust wastutuselewõtmist ei märgi ja sellepärast on minu ettepanekul täielik mõte.

Juhataja J. Westholm: Lõpukokkuwõtteks on sõna aruandjal.

Aruandja L. Olesk: Kui sellele seisukohale asuda tahaks, nagu härra Jans soowitab, siis ei saaks meie mitte niisuguse lühikese põhiseadusega läbi, waid meil peaks 100 paragrahwi olema. Meil peaks siis teadmine olema, et meie oma põhiseadusesse punktid üles seame, mis meie rahwa tahtmine on ja seal edaspidises parlamendi teostamises lah-

kuminekuid mitte olema ei saa. Kui meie seda rahwa õiget tahtmist ei taba, ega siis ka see põhiseadus põhiseadus ei ole, ega temal ka kestwust ei ole. Härra Jans'i poolt ettetoodud parandused karistuse sanktsioonidega ja sellekohaste juhtnööride andmisega on iseenesest üleliigsed, sest need juhtnöörid on juba § 8. antud.

Mis sellesse teise parandusesse puutub, siis ei ole see mitte see, et nähtakse ette ära põhiseaduse kord, waid tahtakse korda luua. Oleks wõimalik kuritarwitus, et inimest peetakse kinni ja tema ei saa abinõusid mitte tarwitusele wõtta selle wastu, aga et wõib nädalate kaupa inimene kinni olla ja tema ei saa oma seisukorda mitte parandada, siis on selle garantii see, et wõeti parandus üles, et igaüks kodanik wõib teada, kas tal on põhjendatud otsus kinnipidamise kohta. Kui aga on otsus tehtud ja ta saab näha, et see on sarnane ja selle järele wõib ta ka otsustada, kes selle kodaniku kaitseks peab üles astuma. Mis teisesse parandusesse puutub, mis härra Oinas tegi, et kinnipidamist 24 tunni peale wõtta, siis on see komisjoni sejsukohast kinni pidades täitsa wõimatu. Meie olude iseäraldust silmas pidades, ei saa meie mitte sellega toime, et kui midagi kuskil teatawas maakonnas juhtunud on, et kohtunikude käes 24 tunni jooksul sellest asjast kõik materjaal oleks, sest et meie läbikäimise olud on niiwõrd pahad, et sagedatel juhtumistel seda 24 tunni jooksul mitte teada anda ei saa, ning sellepärast pidime kokku leppima pikema tähtajaga. Et 24 tunni jooksul seda wõimalik teostada ei ole, sellepärast olen ma tehtud paranduste wastu.

Juhataja **J. Westholm**: § 8. kohta on parandused tehtud, millega komisjoni aruandja kokku leppinud ei ole, ja sellepärast tulewad need parandused eriti hääletamisele. Kõigepealt tuleb hääletamisele rhs. Jans'i poolt tehtud parandus, et maha kustutada sõnad „otsuse kuulutamist wangistatule on õigus nõuda igal kodanikul“.

J. Jans (sd.) kohalt: Oma esimese paranduse wõtan tagasi.

Juhataja **J. Westholm**: Esimene parandus on tagasi wõetud. Teine parandus on härra Jans'i poolt, et lõppu juurde lisada sõnad „Nende määruste

rikkumise eest karistatakse wastawalt süüteo raskusele ja kannatanud isiku süütusele“.

Teine parandus on tehtud rhs. Oinas'e poolt, et 3 päewa asemel lugeda 24 tundi. Panen need parandused hääletamisele selles järjekorras, nagu nad on tehtud. Kõigepealt tuleb hääletamisele akl. Jans'i parandus. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on parandus tagasi lükatud. Teiseks tuleb hääletamisele rhs. Oinas'e parandus. (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega tagasi lükatud. Panen § 8 sel kujul hääletamisele, nagu ta komisjonis wastu wõetud. (Hääletatakse.) § 8 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **L. Olesk** (loeb):

§ 9. Eestis ei wõi karistada kedagi tema teo pärast, ilma et see tegu karistuswääriliseks oleks tunnustatud seaduses, mis enne selle teo kordasaatmist maksma hakanud.

Juhataja **J. Westholm**: (Hääletatakse.) § 9 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **L. Olesk** (loeb):

§ 10. Kodupaik on puutumatu. Ei wõi olla tungimist eluasemesse wõi tema läbiotsimist muidu, kui juhtumistel ja nõuete täitmisel, mis on seaduses ära tähendatud.

G. Stackelberg (sks.): Panen ette § 10 järgmiselt redigeerida: „Kodupaik on puutumatu. Ei wõi olla tungimist eluasemesse wõi tema läbiotsimist muidu, kui kohtuwõimude otsuse põhjal“.

A. Anderkopp (töer.): Minu arwates ei ole härra Stackelberg'i poolt tehtud parandus wastuwõetaw, sellepärast, et sarnasel juhtumisel on sunduslik maksude sissenõudmine ilma kohtupristawita täiesti wõimatu. Kui meie selle paranduse wastu wõtame, siis on meil maksude sissenõudmine ja läbiotsimine täitsa wõimatu, sest see oleks ju ka korterisse sissetungimine olema.

Juhataja **J. Westholm**: Lõpu kokkuwõtteks on sõna aruandjal.

Aruandja **L. Olesk**: Lugupeetud Asutawa Kogu liikmed! Akl. Stackelberg'i paranduse kohta oleks mul sedasama öelda, mis akl. Anderkopp'ilgi. Kui kodupaik puu-

tumatu on, siis on sissemineku õigus ainult kohtuwõimude otsusel ja sellest seisukohast välja minnes oleks selle paranduse wastuwõtmine täitsa võimatu.

Juhataja J. Westholm: § 10. kohta on tehtud rhs. Stackelberg'i poolt järgmine parandus, välja jätta paragrahwi lõpp pärast sõna „muidu“ ja selle asemele võtta sõnad „kui kohtuwõimude otsuse põhjal“. (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega tagasi lükatud. Panen § 10. hääletamisele komisjoni redaktsioonis. (Hääletatakse.) § 10. on nähtawa enamusega wastu võetud.

Aruandja L. Olesk: (loeb):

§ 11. Eestis on usu- ja südametunnistuse wabadus. Keegi ei ole kohustatud usutunnistuslikke tegusid korda saatma, usutunnistusliku ühingu liige olema ja selle kasuks awalikke kohustusi kandma.

Keegi ei ole kohustatud oma usutunnistust awaldama ametikohtadele muidu, kui sellest olenewad õigused ja kohustused.

Usuliste talituste täitmine on takistamatu, kui see ei käi awaliku korra ja kõlbluse wastu.

Usutunnistus ja ilmawaade ei wõi wabanduseks olla kuriteo kordasaatmiseks wõi kõrwalehoidmiseks kodaniku kohuste täitmisest.

Riigiusku Eestis ei ole.

J. Lattik (krst.): Ma teen § 11. III lõike kohta täienduse: „Usuliste ühingute loomine ja ühinemine ja usuliste talituste täitmine on takistamata jne.“ Järgmises paragrahwis on ühingute kohta öeldud, et nad Eesti riigis wabad on, kuid siin tähendati selle peale, et meil teatud õigused üksikutele ühingutele antakse, ja nad kaitstud on. Täna on siin ette toodud pahemalt poolt uut Saksa põhiseadust, wõiks ka seda ette tuua usuliste ühingute kaitseks, sest seal on usulistele ühingutele palju suuremad õigused antud, kui meil. Järgmises lauses tahaksin ma järgmise paranduse teha: lausest „usutunnistus ja ilmawaade ei wõi wabanduseks olla kuriteo kordasaatmiseks“, välja jätta lõpusõnad „wõi kõrwalehoidmiseks kodaniku kohuste täitmisest“. Siin tähendas Asutawa Kogu esimees selle peale, et on olemas seltsid, keda ei saa kuidagi sundida sõjateenistusest osa wõtma. Kui

juba Wene walitsus neid kaitstes, sõjas neid sanitäärideks pani ja neile teisi kaudseid kohustusi andis, siis wõiks ka meie põhiseaduses see sees olla, et inimene kui ta oma usulise südametunnistuse järele werd walada ei tohi, et ta siis sellepärast karistatud ei saa.

N. Talts (töer.): Leian, et § 11. teine lõige on üleaarune, ja mitte sugugi kooskõlas § 6-ga, mis Asutawa Kogu poolt on wastu võetud. § 11. teises lõikes on öeldud, et keegi ei ole kohustatud oma usutunnistust awaldama ametikohtadele muidu, kui sellest olenewad õigused ja kohustused. § 11. on öeldud, et Eestis on usu- ja südametunnistuse wabadus, ja et ametikohtades ei pea selles asjas surwet awaldatama. Leian, et see lõige § 11. on üleaarune ja panen ette teda välja jätta.

Juhataja J. Westholm: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja L. Olesk: Mis puutub rhs. Lattik'u ettepanekusse, siis ei paista ta kuidagi wiisi kooskõlas olewat meie põhiseadusega. Kui meie siin toonitame seda, mis § 11. küllalt on öeldud, siis ei tarwita see ühingute kaitsemine iseäralikku rõhutämist. Nii selgelt on öeldud, et südametunnistus on Eestis waba ja ühingute koondumine on Eestis waba. See, et nüüd see teatawaid nähtusi põhjendaks, et isegi Wene tsaariaegne kord teatawatele sektidele teatawad õigused andis, see tsaarlik kord ei wõi meil mõõduandew olla. On ju teada, et Wene tsarism kirikuga ühenduses oli, ja loomulik oli, et tsarism kõike sekte toetas ja neid kalliks pidas. Meid jätab usuline elu täitsa külmaks. Usulistele ühingutele ei leia me tarwiliku olewat iseäralikku kaitset anda.

Mis puutub rahwaesitaja Talts'i ettepanekusse, siis ei ole minu teada see komisjonis mitte arutamisel olnud, ja sellepärast ei wõi mina selle ettepanekuga ühineda. Isiklikult ei ole mul selle paranduse wastu midagi.

Juhataja J. Westholm: § 11. kohta on rhs. Lattik'u poolt kaks ettepanekut tulnud: sõnade „usuliste talituste täitmine“ ette panna sõnad: „usuliste ühingute loomine, nende ühinemine ja“. Siis IV lõikest välja jätta sõnad „wõi kõrwalehoidmiseks kodaniku kohuste täitmi-

sest". Härra Talts'i poolt oli ettepanek tehtud välja jätta II lõige.

Panen parandused hääletamisele selles järjekorras, nagu nad sisse tulnud. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on akl. Lattik'u esimene parandus tagasi lükatud. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on akl. Lattik'u teine parandus tagasi lükatud.

Nüüd tuleb hääletamisele härra Talts'i parandus — välja jätta II lõige. (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega vastu võetud.

Nüüd tuleb hääletamisele § 11 parandatud kujul. (Hääletatakse.) § 11. on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja **L. Olesk** (loeb):

§ 12. Teadus, kunst ja nende õpetus on Eestis waba. Emakeelne õpetus rahwakoolides on kooliealistele lastele sunduslik ja maksuta. Õpetuseandmine seisab riigi ülewalwe all.

Kõrgematele õppeasutustele kindlustatakse autonoomia neis piirides, nagu seda ette näeb nende asutuste seadusandlikul teel kinnitatud põhikiri.

H. Kuusner (rhw.): Wastuwõetud kooliseaduses on ette nähtud, et kooliealistele lastele on võimalus õpetust anda ka kodus, erakoolides ja muul viisil. Kui meie § 12 sel kujul vastu võtame, siis oleks see võimalus ära võetud. Et seda kooskõlasse wiia Asutawa Kogu tahtmisega, teen ma ettepaneku § 12 teine lause järgmiselt vastu võtta: „õpetus on kooliealistele lastele sunduslik ja rahwakoolides maksuta“.

J. Wain (sd.): Sunduslik kool oli meil ka senni maksuta 121 kuni 122 päewa jooksul, linnades natukene pikem. Meie rahwakool oli halwas korras. Kui meie siin ütleme ka alati sõnadega, et õpetus on sunduslik, ja maksuta, siis ütleme õieti wähe. Meie peaksime § 12. sisse niisuguse wormi panema, mis ei lubaks mitte niisamasugust koolinormi. § 12. juures oligi põhiseaduse komisjonil kaks wariatsiooni, kuni wiimase hääletamise lõpuni. Teises wariatsioonis oli sees lisalause pärast sõnu: „kooliealistele lastele“ „wähemalt 8 aasta jooksul“. Wõime ette tuua, et meie kool peaks kauem

kestma. Saksamaal ongi põhiseaduses, mida armastatakse siin tsiteerida, et hariduseandmine peab kestma kuni 18. eluaastani. Sellekohane arutamine oli ka põhiseaduse komisjonis, et meie põhiseadusesse sisse wõtaksime 8-aastase normi, kuid see wastuwõtmist ei leidnud. Kriipsutan seda alla sellepärast, et õpetus wähemalt 8 aasta jooksul peaks maksuta olema. Wõidaks ette tuua, et haridus üldse peaks olema sunduslik ja maksuta, sest peale muu on lapsel tarwis kanda mitmesuguseid kulusid, et pärast kooli töö poleks waja käia lastel, kellel waranduslikke ressursisid ei ole. Et kooliseadus meil mitte ainult paberile ei jääks, siis peaksid ka kogukonnad abiks tulema. Et haridus saaks kindlustatud, teen ettepaneku, et põhiseadus selles kohas muudetud saaks ja panen paranduse ette.

N. Talts (töer.): § 12. on tähendatud, et õpetus koolides emakeelne oleks. Meil wõib olla rahwakoolides lätlasi, sakslasi, wenelasi ja muid, kelle lastele tuleks koolides emakeeles õpetust anda, kui § 12. sarnasel kujul vastu wõetakse, mis aga tegelikus elus wõimatu on läbi wiia. Sellepärast teen ettepaneku sõna „emakeelne“ välja jätta, siis tuleks see lause ühes härra Kuusner'i parandusega järgmiselt: „Õpetus on kooliealistele lastele sunduslik ja rahwakoolides maksuta“. Peale selle on teises osas vastu wõetud mingisugune kindlustus õppeasutustele nende autonoomia asjus. Kuid see kindlustus lõppude-lõpuks meie kõrgematele õppeasutustele midagi ei anna. Siin on öeldud, et kõrgematele õppeasutustele kindlustatakse autonoomia, kui neil kinnitatud põhikiri on. Tähendab, kui neil seaduslikul teel kinnitatud põhikiri on, siis määrab tema ära autonoomia, kuid muidu mitte, sellepärast teen mina ettepaneku, teist lõiget kui tühist, täitsa välja jätta.

W. Ernits (sd.): Esimene rida § 12. kõlab: „Teadus, kunst ja nende õpetus on Eestis waba“. See on passiivne seisukoht. Riik lubab teadust ja kunsti, kuid nende õpetusest ei wõta aga mingisugust osa. Riik, kui kultuuriline riik, ei saa siin mitte passiivne olla, sellepärast teen ettepaneku vastu wõtta lisalause: „Riik wõtab osa teaduse ja kunsti toetamisest ja edendamisest“. See on küllalt selge, ilma et ma seda pikemalt seletada pruugiksin.

H. Kuusner (rhw.): Mina ühinen härra Talts'i ettepanekuga, nimelt „ema-keelne“ wälja jätta.

K. Inglis (sd.): Läänud suwel ajutise walitsemise korra arutamise juures tegin ma ettepaneku, et saaks üles wõtetud, et õpetuseandmine kõigile lastele oleks maksuta. Rahwaerakonna esitaja teatas, et tema erakond on niisuguse ettepaneku poolt, kuid esimesel aastal riik ei jõua seda läbi wiia, sest see läheks liig kulukaks, kuid kui põhiseadus arutusele tuleb, wõtawad nad seda jäädawalt põhiseadusesse, ja rahwaerakonna eeskawas on öeldud, et õpetus tuleks maksuta anda ja waranduslikult kehwestele lastele omawalitsuse asutuste poolt abiraha andmine korraldada. (K. P ä t s, maal.: See on programmis, ega see pole põhiseadus.) Sedasama deklareerisid ka teised erakonnad, kes rahwaerakonnast pahemal pool olid, Asutawa Kogu walimiste ajal, parempoolsete kõnesid ma ei kuulnud. (K. P ä t s, maal.: Meie maksame juurde!) Ma usun, et rahwaerakond oma endisi lubadusi ära unustanud pole ja sellesama poolt hääletab, usun ka, et kristlik rahwaerakond teisiti ei saa, kui ta kristlikus mõttes otsustada tahab, ja pahempoolsed ei saa ka muud, kui selle poolt hääletada. Öeldakse küll, et kehwestele wõidakst stipendiumi anda, niisamuti ka maksust wabastada, aga see on ikka nagu kerjamine ja armuandmine, — miks peab õiguslikus riigis niisugune kord maksma: üks koolilaps peab olema just kui kerjaja teise kõrwal, saab ilma hinnata, kuna teistelt maksu wõetakse, ka on wanematel õige raske seisukord, kui nad peawad koolide hoolekogudesse palwekirju sisse andma, et maksuta lapsi õpetataks jne. See ülepea ei tee mitte suuri kulusi riigile. (W a h e l h ü ü e: K u i p a l j u ?) Ma kindlasti ei tea, tean ainult ühest realgümnaasiumist, see on Amblas, kus üks kuuendik osa kõigist kooli wäljaminekutest koolirahadest kaetakse.

Kui aga tehtakse haridusesaamine kõigile kättesaadawaks ilma hinnata, õppeabinõude ja muu poolest wastu tullakse, siis tunneb iga liige ennast riigis täieõigusliku kodaniku olewat, siis wõib ka iga kehwesta wanema laps täie hariduse kätte saada ja ta wõib ehk palju kasulikmaks saada riigile, kui mõni rikka wanema laps, sellepärast teen ma ettepa-

neku, et siin saaks juurde lisatud sõnade „lastele sunduslik“ järele „ja kõigis riigi ja omawalitsuste poolt ülewalpeetawates õpeasutustes maksuta.“

See, mis ma siin awaldasin, on minu isiklik arwamine.

K. Ast (sd.): Ma pean tähendama, et kui härra Talts'i ettepanek, millega omalt poolt härra Kuusner ühines, wastu wõetakse, siis jääb § 12. õieti väga wähe järele, ta ei kindlusta midagi. Ma wõtan esimese lause sellest paragrahwist, „teadus, kunst ja nende õpetus on Eestis waba.“

Tahaksin küsida, kus ta siis õieti mitte waba ei ole? Peaksid haruldased riigid olema, kus kunsti ja teaduse õpetamine peaks keelatud olema. Et Eesti tulewaste seaduste andmise seadusandlus kuidagi wõiks kunsti ja teaduse õpetust kitsendada, seda mina enesele ette ei kujuta, nii et see on puht deklaratiivne lause, mil tegeliku elu jaoks sisu ei ole. Edasi kõlaks muudetud kujul järgmine lause: „õpetus on kooliealistele lastele sunduslik ja rahwakoolides maksuta“. Koolisundus on meil olnud ka õige wanal ajal, wõi üsna ammusel ajal, aga et selle läbi meie rahwa hariduslik pind oleks tõusnud, seda ei saa öelda. Mõte on sellel sunduslikul koolil siis, kui see sunduslik kool on seotud mõistega, kus ära on tähendatud ka koolid, kus seda sunduslikku haridust saadakse, ja öeldud ära see aeg, mille jooksul see sunduslik ja maksuta õpetus on. Omas ettepanekus soowitame meie sõnade: „lastele“ järele wõtta „wähemalt 8 aasta jooksul“, ja tahame selle ettepanekuga just selle § 12-dale tegeliku elu jaoks sisu wõtta. Tähendab, kõik lapsed on sunnitud 8 aasta jooksul õppima, ja nimetatud on ka seda, kus need lapsed õpetust saawad maksuta.

Muidugi eriseadusandluses wõib ju tähendada, et rahwakoolides wastawat haridust wõib omandada ka weel mõnel muul teel, see on ikka erand, — põhiseadus ei näe mingisuguseid erandeid ette, näeb ette ainult seda, mis üldiselt maksew on, sellepärast waidleme meie ettepanud paranduste wastu, mida siin rhs. Kuusner ja Talts on teinud, ja kaitseme muidu endist redaktsiooni, kuid soowitame juurde wõtta weel sõnad „wähemalt 8 aasta jooksul“. Mis puutub wiimasesse lõikesse: „Kõrgematele õpe-

asutustele kindlustatakse autonoomia neis piirides jne.", siis selle redaktsiooni juures, nagu ta komisjoni poolt ette on pandud, muutub seegi osa eelnõust liiga deklaratiivseks, et autonoomia piire ära ei määrata. Aga ma arwan ometi, et parem on siiski öelda, et autonoomia antakse nendele, kuigi piirid lahtiseks jäävad. Mispärast komisjon just niisuguse redaktsiooni Asutawale Kogule otustamiseks ette pani, — lihtsalt sellepärast, et meil praegu võimatu ja väga raske on ära määrata selle autonoomia iseloomu, mida meie tulewastele õppeasutustele wõidaks pakkuda.

Aga et komisjonis keegi oleks autonoomia wastu, seda ei julge ma mitte öelda ja arwan, et ka Asutawas Kogus ei leiduks rahwaesitajaid, kes põhimõttelikult kõrgemate õppeasutuste autonoomia wastu oleksid. Kui meil oleks teada, mistüübilised kõrgemad õppeasutused Eestis saavad olema, siis oleks meil wast kergem; praegu kuulub kõrgemate õppeasutuste hulka ainult ülikool ja praegu on täitsa võimatu ette aimata midagi teiste õppeasutuste kohta; kuid ometi ütleme meie, et põhimõttelikult tunnistame kõrgemate õppeasutuste autonoomiat ja seda peab eriseadusandlus silmas pidama, muidu wõib juhtuda, et kinnitatakse küll ühe wõi teise kõrgema õppeasutuse põhikiri, aga seda nõuet, et neil õppeasutustel teatud autonoomia on, ei peeta mitte silmas ja ei tunnistata absoluut mingisugust autonoomiat. Kuigi § 12. sisuliselt selle autonoomia kohta, mida anda mõeldakse, midagi ei ütle, kuid ta kindlustab autonoomia tulewikku ja tulewane seadusandlus peab sellest kinni pidama. Sellepärast arwan, et see lause peab sisse jääma ja tema wälja-jätmiseks mingisugust tarwidust ei ole.

A. Weiderman (töer.): Ma kaitzen parañdust, mida rhs. Talts tegi. Nimele pandi siin ette sõna „emakeelne“ wälja jätta. Kui meie § 12. niisugusel kujul wastu wõtame, nagu ta siin oli, siis on see tegelikult wõimatu läbi wiia. Nagu siin tähendatud, wõib meil olla lätlasi, tatarlasi jne., aga meie ei saa 3—4 tatarlasele sunduseks teha emakeelses rahwakoolis käia ühes teistega. Isegi eestlastega ja nende rahwastega, kelle emakeelsed koolid olemas, ei saa seda läbi wiia. Näiteks tulewad Peeterburist eestlased, kes Eesti keelt ei oska. Mää-

rus on seaduses küll läbi wiidud, aga kooliwalitsusel ei ole midagi teha, niisugusel kujul ei saa teda wastu wõtta.

Mis sellesse puutub, et siin 8-aastane koolisundus ära määratakse, siis ei wõi selle wastu midagi olla, mida pikem kooliaeg, seda parem, seda haritum rahwas. Kuid praegu maksis meil 4-aastane koolisundus ja see ei olnud läbiwiidaw, ja kui meie teda 8 aastani pikendaksime, siis jääb see õige kauaks paberile ja põhi-seadus peaks kõigis punktides läbiwiidaw olema. Praegu pannakse wane-maid trahwi alla ja mitte jõukaid wane-maid. Asutaw Kogu on küll deklareerinud, et antakse abi waesematele, kuid seda abi ei ole weel kuskil; mitte selle wastu ei räägi ma, et abi ei antaks, waid et see paberile tahab jääda ja jääb, sellepärast arwan ma, et ei maksa seda teha. Ma arwan, et sellest saab küll, kui meie algkooliseaduses wastu wõtsime, et algkool oleks sunduslik ja maksuta; osa lapsi käib aga erakoolides ja sundida erakoole, et nad peawad maksuta õpetust jagama, seda arwan ma, oleks wõimatu läbi wiia, wõi siis peaksid erakoolid ära kaduma.

H. Koch (sks.): Ich schlage vor § 12 folgendermassen zu fassen: „Õpetus rahwakoolides on emakeelne ja sunduslik“. Den wir wollen zum Ausdruck bringen, dass der Volksschulunterricht muttersprachlich sein muss.

O. Strandman (töer.): Lugu on niisugune, kui nüüd kellelgi kahtlus on, et emakeelse õpetusega tahetakse wähe-musrahwuse õigusi takistada, siis ei ole wist küll kedagi, kes niisuguse ettepanekuga on tulnud, kuid põhiseadus peab kindel ja selge olema, et tema tarwitamisel mingisuguseid segadusi ei tule. Selle paragrahwi praegune tekst jätab igale rahwusele õiguse nõuda, et tema last tema emakeeles õpetatakse wõi selleks algkool awatakse. Kahjuks on täna teine lugemine ja ei saa mingisugust wormi anda sellele, et seal, kus lapsi küllalt on, et seal ka nende emakeeles kool oleks. Niisugust parandust ei ole tehtud. Aga praegune paragrahwi redaktsioon jätab igale üksikule hiinlasele wõimaluse nõuda, et tema last tema keeles õpetatakse. See on aga niisugune nõudmine, mida meie täita ei saa ja sellepärast ei wõi meie seda paragrahwi selles redaktsioonis wastu wõtta.

K. Ast (sd.): Mina arwan, et see on täitsa üleliigne, kui räägitakse hiinlastest, jaapanlastest ja teistest, ma ütlesin, eksootilistest asjadest. Ma ei usu, et nüüd tuleks keegi hiinlane või jaapanlane ja nõuaks, et tema lapsele, kui temal neid 1 või 2 on, võimaldatakse haridust saada tema emakeeles.

Tegelikult seda juba ette ei tule, sest sarnane inimene ei ole loodetavasti mitte Eesti kodanik üldse ja tema ei saagi meile seda nõudmist ette panna. Kes meil aga tõepoolest on, need on sakslased, wenelased, rootslased, (Paremalt poolt: Ja mustlased!) lätlasi on üldse väike kogu, samuti ka juute. Seaduses on öeldud, et emakeelne õpetus koolides on sunduslik ja maksuta. Meil ei ole rahwakooli jaapanikeelset ega ei ole ka praegu rahwakooli juudikeelset, aga arwan, et tulevikus olema saavad, siis ei tähenda see mitte, et kellelgi õigus oleks nõuda, et sarnane kool Eestis awatakse. Niiwiisi ei saa nüüd keegi seadust seletama tulla, ja lõppude-lõpuks ei tuleks sel juhtumisel muulane oma õigust mitte põhiseaduse najal kaitsema, waid toetab ennast makswa kooliseaduse peale. Ja kui wahest mõni üksik idamaamees tahaks põhiseadust kasutada, ja oma isikule mingisugust eraõigust saawutada, siis peaks ta protsessi korras oma asja Riigikohtusse wiima. Igatahes jääme selle juurde, et emakeelse õpetuse saamine rahwakoolis sunduslik on, rahwakoolide tüüpe kindlaksmääramine jääb sellekohase eriseaduse hooleks.

Kui aga sõna „emakeelne“ välja jätta, siis võib riik, kui ta tahab olla ülekohtune väikerahwaste wastu, tunnistada ainult neid rahwakoole, mis on eestikeelse õppekeelega. On loomulik, kui meie maal juute sarnasel arwul leitakse, et nad kooli võiksid organiseerida, siis on riigiwalitsus kohustatud juudi rahwakooli ülewal pidama. Näiteks on Tartus juudikeelne rahwakool olemas. Kui Petseri maakonnas üksik juudi perekond nõuab, et temale võimalus antakse oma lapsi emakeeles õpetada, siis juhatatakse ta Tartu, seal on juudikeelne kool olemas. Tegelikult võib seadusest ainult nii aru saada, et ei tule näiteid otsida, mida elu ei õigusta, meie peame ikka, rääkides emakeelsest õpetusest koolis ja emakeele tarwitamise õigusest, arwesse võtma ja arwama neid rahwaid, kes meie maal leiduwad ja kes tegelikult

tõepoolest neid õigusi tarwitaksid. Nae-ruwäärt on teoretiseerida ühe hiinlasega, kes kuidagi meie maale satub. See hiinlane leiab muidugi teise tee oma lapsele emakeelset haridust anda, kui et ta seda Eesti walitsuselt manguma tuleks.

Teiseks tahtsin ma weel kaitsta rahwakooli sundust. Lugu on nimelt selles, et kui põhiseaduses üldse ette nähtakse, et õpetusandmine on sunduslik, siis võiks see iseenesest küll väga hea olla, kuid lugu on ikka selles, et kui meie ütleme, et õpetusandmine kooliealistele sunduslik on, siis ei ütle meie midagi kooliaja pikkuse kohta, samuti ka õppeainete rohkuse kohta. Ei ole absoluutselt midagi kindlaks tehtud.

Rahwakool iseenesest on aga asutus, millest terve riik huwitatud. Meie seadusandlikud asutused leiawad rahwakooli jaoks kindla tüübi ja on ka juba leidnud seda, nagu Asutawa Kogu loodud rahwakooli tüüp. Kui meie kohuseks ja sunduslikuks teeme kõikidele lastele rahwakoolis käimise, sellega oleme meie igale lapsele juba teadmiste miinimumi ära määranud, mida ta omandama peab. Erandeid võib kooliseadus igatahes luua, ja komisjoni poolt ette pandud põhiseaduse eelnõu paragrahw ei satu mitte wastolusse Asutawa Kogu poolt wastuwõetud kooliseadusega.

K. Päts (maal.): Ma arwan, et seadust tuleb ikka nõnda mõista, kuidas ta kirjutatud on, aga mitte nii, kuidas teda mõista tahetakse. See, mida härra Ast siin ette tõi, on sunduslik õpetus „emakeelsetes rahwakoolides“; kui meie aga räägime emakeelsest õpetusest rahwakoolis, siis on see juba teine asi. Kui meie sellest wiimasest seisukohast välja läheme, siis on igal Eesti riigi kodanikul, samuti ka igal muulasel, kui ta Eesti riigi kodanik, õigus rahwakooli sisse astudes nõuda, et temale saaks õpetust tema emakeeles antud, ilma, et see kool tarwitseks tema emakeelne olla.

Kui meie ütleme põhiseaduses, et emakeelne õpetus on sunduslik rahwakoolis, siis näiteks rootslased, kes kuski Pärnu rannas elawad, panewad oma lapsed Eesti rahwakooli ja ütlewad, et see peab nende lastele Rootsi keeles õpetust andma. Siin ei ole öeldud, et igas rahwakoolis oma emakeelne õpetus peaks olema. See paragrahw siin võib

meid sarnasesse seisukorda seada, et niisuguseid juhtumisi ette tuleb, ja meie ei saa neid mitte eitada oma põhiseaduse pärast. Kui vähemusrahwad arwawad, et nende õigusi kärbitakse sel korral, kui sõna „emakeelne“ wälja jääb, siis ei ole see paragrahw oma iseloomu poolest niisugune, mis ainult vähemusrahwaste õiguste kaitseks põhiseadusesse paigutatud.

Meile eestlastele on § 12. niisama tähtis. Minu arust peaks see § 12. teisel kuul redigeeritud saama, aga niisugune redaktsioon on täitsa wõimatu, ja tehtud parandus teeb seda weel wõimatumaks.

M. Bock (sks.): Teen ettepaneku § 12. komisjoni tagasi anda uuesti ümbertöötamiseks.

J. Wain (sd.): Ma tahaksin wastata härra Weiderman'i wäidete peale, et meil isegi tulewikus 8-aastane kool sisse seatud ei saa. Iga kultuuri järje juures on teataw miinimum haridust, mis kodanikud saama peawad ja kui kodanikud seda mitte ei saa, siis wõib, nõnda öelda, kultuur inimese ära süüa, kui meie ei warusta kodanikku teadmistega, mis temal elus tingimata tarwis on. Sel juhtumisel ei suuda tema wõitlust wälja pidada, mis elu temale peale paneb ja tema langeb põhja, ja riigile on peaaegu ükskõik, kas tema õieti oma kodanikku valmistab wõi õpetab elu jaoks, ehk katsub tema seisukorda parandada. Kui ta ei tee ühte ega teist, siis peab ta kodanikule ühel wõi teisel wiisil abi andma, ja niisugune kodanikkude kogu muutub ballastiks terwele riigi walitsemisele.

Mis puutub emakeelsesesse koolisse, siis pean tähendama, et minul omal ajal ka koolitööga tegemist oli, ja et keegi õpetajatest ei oleks tulnud mõtte peale, et ühe wõi kahe jaapanlase wõi neegri poisi jaoks tarwis oleks Tallinnas era-kool asutada. Igatahes sellest maksab ainult siis arutada, kui meil on kooli tarwis tingimata, kui selleks teataw komplekt õpilasi on kogunud. Nii demokraatlik, kui see riik ka on, ei saa ta sel mõõdul rahwale ikkagi wastu tulla, sest see ei ole mitte vähemusrahwas, waid ainult üksikud elanikud, inimesed, kelle wastu meil kohustus ei ole. (Hüüed keskelt: Teise planeedi pealt!) Kas nad teise planeedi pealt tulid, seda teab tööerakond paremini.

A. Anderkopp (töer.): Siin tehakse täna täitsa wäikestest asjadest õige suur asi, see on nimelt rahwaesitaja Ast'i seletus. Kui nüüd minnakse asja nii seletama, nagu rahwasaadik Ast seda teeb, mis jaoks siis põhiseadust waja on. Wõtame parem kooliseaduse ja walitsemise selle põhjal, põhiseaduse aga wis-kame nurka. Kufd see ei lähe, meil on ometi põhiseadus kindlale otsusele jõudnud § 86., et nimetatud seadus teistele seadustele aluseks on, ja et kõik teised seadused temast sünniwad.

Siin arutatakse 8-aastast koolisundust. Praegune põhiseaduse § 12. ei keela ju selle maksmapanemist, ja põhiseaduse komisjoni liikmetest ei ole wist keegi selle wastu ialgi olnud, aga kui kardetakse, et kui meie seda põhiseadusesse sisse ei wõta, et sellega rahwaharidust tarwilikule järjele ei saa seada, siis pean ma ütleva, et nendel inimestel, kes tahawad demokraatiat sisse seada, usku ei ole. Kui elu ei taha 8-aastast kooli, siis lükkab ta selle ilma põhiseaduse ümber.

Mis puutub siis § 12. üldse, siis arwan mina, et soowitawam oleks § 12. uuesti komisjoni anda ümbertöötamiseks, nende põhimõtete kohaselt, mis siin on awaldatud.

A. Oinas (sd.): Põhiseaduse kohta peame selle nõudmise üles seadma, et see seadus oleks werstasambaks tulewase seadusandluse juures.

Kooliküsimuse korraldamise juures on § 12. üks tähtsamatest, ja et § 12. praeguses redaktsioonis tõesti arusaamatusi wõib sünnitada, siis arwan mina, et tarwilik oleks seda ümber redigeerida. Praeguse redaktsiooni põhjal wõidakse ju tõendada, et näiteks neile kahele neegri poisikesele, kellest „Waba Maa“ teatas, et nad Eesti pinnal sündinud olawat, Eestis emakeelne kool sisse seataks. (Hüüded keskelt: Need olid Eesti poisid!) Kas nad Eesti wõi neegri poisid olid, seda teawad muidugi „Waba Maa“ toimetuse liikmed paremini. See paragrahw on igatahes segaselt redigeeritud. Mina ühinen ses suhtes härra Päts'iga, et ütelus, „õpetus emakeelses rahwakoolis on sunduslik ja makсутa“, õigem on ja teem sellekohase ettepaneku.

Mis puutub rahwasaadik Bock'i ettepanekusse, § 12. komisjoni tagasi anda,

siis ühinen selle ettepanekuga ja lisan oma paranduse teistele parandustele juurde komisjonis otsustamiseks.

Juhataja **J. Westholm**: Käesolewa paragrahwi kohta on tehtud 7 parandust. Nendest tuleb esimesena hääletamisele härra Bock'i ettepanek, § 12. komisjoni tagasi anda. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on otsustatud § 12. komisjoni tagasi anda. (Hüüded: Lõpetada!)

On tehtud ettepanek koosolek lõpetada. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on otsustatud koosolekut jätkata.

Aruandja **L. Olesk** (loeb):

§ 13. Eestis on wabadus oma mõtteid awaldada sõnas, trükis, kirjas, pildis ja kujutuses. Seda wabadust võib kitsendada ainult kõlbluse ja riigi kaitseks.

Tsensuuri Eestis ei ole.

J. Jans (sd.): § 13. on antud sõnawabadusele liig lai mõiste, millega mina mitte nõus olla ei saa. Edasi on § 13. öeldud, et sõnawabadust võib kitsendada kõlbluse ja riigi kaitseks, mil wiisil seda tehakse, seda ei ole öeldud. Mina teen sellepärast ettepaneku § 13. järgmiselt redigeerida: „Eeltsensuuri Eestis ei ole. Mõtete awaldamise eest, sündigu see sõnas, trükis, pildis ehk kujutuses, wõetakse wastutusele wastawate kriminaalseaduste põhjal ainult siis, kui mõtteawaldus pornograafiat sisaldab wõi kuritegude kordasaatmisele, demokraatliku korra kukutamisele wõi äraandmisele kutsub.“

Minu redaktsioonis on üks moment, mida komisjoni redaktsioonis mitte ei ole, nimelt et sõnawabadust võib kitsendada ainult kohtu teel. Siin tähendati, et need põhiseaduse paragrahid ei ole muud kui deklaratsioonid, kuid mõned Asutawa Kogu liikmed on arwamisel, et neil paragrahwidel positiivsete normide tähendus on. Kui see niiwiisi on, mida mina ka oletan, ja kui § 13. komisjoni redaktsioonis wastu wõetakse, siis tulewad kriminaalseaduses need paragrahid maha kustutada, kus kaitsetakse kodanikkude huwisid, laimamise, haawamise, shantasheerimise jne. wastu. Mina arwan, et need kodanikkude huwid peaksid kriminaalseaduses kaitstud saama ka edaspidi.

Mis sellesse puutub, et tsensuuri ei ole, siis peab tähendama, et § 13. on öeldud, et sõna- ja teisi wabadusi võib kitsendada riigi ja kõlbluse kaitseks. Kuid kui neid wabadusi kitsendatakse, siis peab ju mingisugune järelwalwe olema. Minu ettepanek wõimaldab sarnast järelwalwet, sellepärast peaks ta seadusesse sisse wõetama.

Juhataja **J. Westholm**: Lõp sõna on aruandjal.

Aruandja **L. Olesk**: Ma leian, et rahwaesitaja Jans'i ettepanek ei ole mitte wastuwõetaw. Et komisjoni redaktsioonis on öeldud, et Eestis tsensuuri ei ole, see ei tähenda weel sugugi seda, et sõnaga võib igasuguseid kuritegusid korda saata. Tsensuur on ikka üks asi ja kuritegu on teine asi. Komisjoni poolt ettepanud lausega tahetakse seda ära öelda, Eestis mingisugust iseäralikku asutust ei ole tsenseerimise jaoks. Eestis on wabadus mõtteid awaldada sõnas, trükis, pildis ja kujutuses. Seda wabadust ei taheta ega tohita kitsendada. Parandused, mis härra Jans on ette pannud, on osalt täiesti otstarbetud.

Parem on, et see parandus, mis põhiseaduses ette pidi wõetama, tagasi saaks wõetud ja ma usun, härra Jans on sellest isegi aru saanud, et see üleliigne on.

Juhataja **J. Westholm**: Aruandja ei ole ühinenud härra Jans'i parandusega ja sellepärast tuleb see parandus järgmisel kujul hääletamisele:

„Eeltsensuuri Eestis ei ole. Mõtete awaldamise eest, sündigu see sõnas, trükis, pildis, ehk kujutuses wõetakse wastutusele wastawate kriminaalseaduste põhjal ainult siis, kui mõtteawaldus pornograafiat sisaldab ehk kuritegude kordasaatmisele, demokraatliku korra kukutamisele wõi riigi äraandmisele kutsub.“

(Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see parandus tagasi lükatud. Nüüd tuleb § 13. muutmatult hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 13. wastu wõetud.

Aruandja **L. Olesk** (loeb):

§ 14. Eestis on kindlustatud sõnumete ja kirjade saladus, mis posti, telegraafi ja telefoni wõi mõnel muul üleüldiselt tarwitatawal teel edasi antakse.

Erändeid teha on õigus kohtuwõimudel seadustes ettenähtud juhtumistel.

J. Jans (sd.): Igatahes arwan, et minu parandusi arwesse ei wõeta, aga ma tähendan järgmise asjaolu peale. Siin on § 14. komisjoni redaktsioonis öeldud: Erändeid teha on õigus kohtuwõimudel seadustes ettenähtud juhtumistel. Omast seisukohast wälja minnes peab tulewal harilikus korras antawal seadusel seadusandlik kriteerium olema, kas mingisugune seadus, mis antakse, käib põhiseadusega kokku wõi ei käi, siis peab põhiseadus teatud piirid ära näitama, millest paremale ega pahemale poole kalduda ei wõi. Siin ei ole aga mitte midagi sellesarnast öeldud, selle põhiseaduse põhjal wõib igasuguseid seadusi anda, wõib seadust anda sõnumete ja kirjade saladuse rikkumiseks. Mina arwan nüüd igatahes, et siin teatud piiri vähendatud on, kuna siin mingisugust piiri ei ole ja ma panen ette wälja jätta lause „Erändeid teha on õigus kohtuwõimudel seadustes ettenähtud juhtumistel“. (K. Päts, maal.: Pea-rõhk on kohtute peale pandud!) See on ainukene garantii. Ma ei tea seda, aga ma räägin sellest seisukohast, et see põhiseaduses peab olema, mis meie tulewastele põlwele jätame, et sellel põhiseaduses piirid peawad olema ja sellepärast panen ma igatahes ette § 14. muuta järgmiselt:

„Sõnumete ja kirjade saladusest wõib wäljawõtteid teha ainult üksikutel juhtumistel, kohtuwõimude käsul raskete kuritegude ärahoidmiseks ja kuritegijate tabamiseks“.

K. Päts (maal.): Siis, kui see parandus sisse wõtta, siis peaksime järgmise paranduse jällegi sisse wõtma. Nüüd wõib härra Jans öelda, et teie wõite siin parlamendis ei tea missuguseid kuritoid teha ja meie peame kriminaalseadusi ja kordi looma, ja siis täiendus iseenesest ei anna mitte midagi. Meie teame, et ühes riigis pole kuritegu, mis teises riigis karistataw on, mitte mingil wiisil karistataw.

Juhataja J. Westholm: Lõpuseõna on aruandjal.

Aruandja L. Olesk: Härra Jans'i parandus teeb selle seisukoha keerulisemaks. Mina ei saa selle parandusega mitte ühineda. Kui härra Jans põhjen-

dab selle peale, et seda praeguse aja praktikas läbi wiia ei saa ja ainult tulewiku jaoks neid norme tahab luua, siis on parem, kui neid praegu ei oleks.

Juhataja J. Westholm: Komisjoni aruandja ei ole mitte härra Jans'i ettepanekuga ühinenud, sellepärast tuleb härra Jans'i ettepanek eriti hääletamisele, nimelt käib see järgmiselt: „§ 14. Sõnumete ja kirjade saladusest wõib wäljawõtteid teha ainult üksikutel juhtumistel kohtuwõimude käsul raskete kuritegude ärahoidmiseks ja kuritegijate tabamiseks“.

(Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on härra Jans'i ettepanek tagasi lükatud.

Panen § 14. komisjoni redaktsioonis hääletamisele. (Hääletatakse.) § 14. on komisjoni redaktsioonis wastu wõetud.

Aruandja L. Olesk (loeb):

§ 15. Õigus pöörata kaebtustega ja palwetega wastawate awalikkude asutuste poole on Eestis kindlustatud. Pööramise kaasas ei tohi käia mingi surweabinõu. Wastawad asutused on kohustatud asjale seaduslikku käiku andma.

N. Talts (töer.): Mina leian, et selle paragrahwi redaktsioon on kaunis raske, nii et ma paneksin ette § 15. redigeerida järgmiselt:

„Igal Eesti kodanikul on õigus pöörata kaebtusega ja palwetega wastawate awalikkude asutuste poole, millega ühenduses ei tohi käia mingi surweabinõu. Wastawad asutused on kohustatud asjale seaduslikku käiku andma“.

Juhataja J. Westholm: Lõpuseõna on aruandjal.

Aruandja L. Olesk: Ma wõin tõendada, et see redaktsioon sugugi parem ei ole, kui komisjoni oma ja sellepärast ei wõi ma sellega ühineda.

Juhataja J. Westholm: Et komisjoni aruandja ei ole uue redaktsiooniga, mis rhs. Talts'i poolt tehtud, ühinenud, siis tuleks rhs. Talts'i ettepanek eriti hääletamisele, aga et need ettepanekud paralleelsed on, siis hääletan ma neid mõlemid enne poolt.

Härra Talts'i poolt tuleb hääletamisele redaktsioon:

„Igal Eesti kodanikul on õigus pöörata kaebustega ja palwetega wastawate awalikkude asutuste poole, millega ühenduses ei tohi käia mingi surweabinõu. Wastawad asutused on kohustatud asjale seaduslikku käiku andma“. (Hääletatakse.) Et kumbki ettepanek ei ole saanud absoluutset enamust, siis tulewad mõlemad ettepanekud poolt ja wastu hääletamisele. (Hääletatakse.) Komisjoni redaktsiooni poolt on antud 34 häält ja wastu 17. Härra Talts'i redaktsiooni poolt on 15 häält, wastu 30. Sellega on komisjoni redaktsioon wastu wõetud.

On ettepanek tehtud koosolek lõpetada. Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Juhatus on otsustanud järgmine koosolek homme kell 5 p. l. pidada.

3. Teadaandmine Asutawa Kogu liikmete puudumiste kohta maikuuks.

Enne koosoleku lõpetamist annab sekretäär teada puudumiste üle maikuuks.

Sekretäär **H.**

Raudsepp (loeb):

Birkenberg, E. — 1, Ehrlich, A. — 3, Haho, K. — 1, Janson, A. — 1, Johanson, P. — 8, Jonas, E. — 8, Ipsberg, K. — 2, Kalbus, T. — 2, Kaplur, A. — 1, Kapp, A. — 1, Kikson, H. — 5, Kuusner, H. — 5, Kärner, J. — 1, Käärrik, T. — 1, Kübarsepp, E. — 1, Lindros, J. — 1, Lukk, K. — 3, Mikiwer, J. — 2, Nipman, E. — 1, Olesk, L. — 2, Oraw, H. — 7, Peiker, Ch. — 2, Peterson, F. — 1, Raamot, J. — 1, Raud, M. — 3, Semper, J. — 2, Strandman, O. — 2, Sõnajalg, J. — 6, Ast, K. — 1 koosolekult.

Juhataja **J. Westholm**: Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 8.50 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Asutawa Kogu esimees **A. Rei**.

Abiesimees **J. Westholm**.

Abisekretäär **H. Raudsepp**.